

6. Keskiviikkona 19 päivänä huhtikuuta 1995

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Lähetekeskustelu

1) Puhemiesneuvoston laatima luettelo lepäämässä olevista, vuoden 1995 valtiopäivillä vireille pantavista lakiehdotuksista

Puhemiesneuvoston luettelo 1/1995 vp

(1) Ehdotus laiksi asumistukilain muuttamisesta (HE 250/1992 vp) 61

(2) Ehdotus laiksi valtion vakuusrahastosta annetun lain muuttamisesta sekä laiksi talletuspankkien toiminnasta annetun lain 55 §:n muuttamisesta (HE 364/1992 vp) .. „

(3) Ehdotus laiksi työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 240/1993 vp) „

(4) Ehdotus laiksi maataloustuotteiden markkinointirahastosta (HE 273/1993 vp) .. „

(5) Ehdotus perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) „

(6) Ehdotus saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lain-säädäntöön (HE 248/1994 vp) 78

(7) Ehdotus ylimpien valtiuelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi (HE 285/1994 vp) 82

(8) Ehdotus laeiksi Suomen Hallitusmuodon 38 §:n, valtioneuvostosta annetun lain ja valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta (HE 306/1994 vp) 88

2) Puhemiesneuvoston laatima luettelo vahvistamatta jätettyinä palautetuista, vuoden 1995 valtiopäivillä vireille pantavista laeista

Puhemiesneuvoston luettelo 2/1995 vp

(1) Laki kemikaalilain muuttamisesta (HE 241/1994 vp) 89

(2) Laki yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta (HE 292/1994 vp) „

3) Hallituksen esitys laiksi yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta „

Hallituksen esitys 1/1995 vp

4) Hallituksen esitys laiksi kilpailunrajoituksista annetun lain 2 ja 20 §:n muuttamisesta „

Hallituksen esitys 2/1995 vp

5) Lakialoite laiksi neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä Suomen osallistumisesta Euroopan talous- ja rahaunionin kolmanteen vaiheeseen „

Lakialoite 1/1995 vp (Seppänen)

Puhetta johtaa toinen varapuhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi ensimmäinen varapuhemies Anttila S.-L. sekä edustajat Aaltonen, Halonen, Ihmäki, Jaakonsaari, Kaarilahti, Kallis, Kanerva, Kiljunen, Korhonen M., Lamminen, Lehtosaari, Liikkanen, Markkula H., Nikula, Nyby, Ojala A., Ojala O., Paasio, Saapunki, Saarinen, Soininvaara, Tuomioja ja Vehviläinen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Lamminen, Saapunki ja Kiljunen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien takia edustajat S.-L. Anttila ja Halonen sekä yksityisasioiden takia edustajat Aaltonen, Ihmäki, Kaarilahti, Nikula, Saarinen ja Soininvaara, tästä ja huomista päivästä virkatehtävien takia ed. Nyby, tämän kuun 21 päivään sairauden takia ed. A. Ojala, virkatehtävien takia edustajat Kallis, H. Markkula, O. Ojala ja Vehviläinen sekä yksityisasioiden takia edustajat M. Korhonen, Lehtosaari, Liikkanen ja Paasio sekä tämän kuun 22 päivään virkatehtävien takia ed. Tuomioja.

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus vuodelta 1994

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että kirjelmän ohella 6 päivästä huhtikuuta 1995 on eduskunnalle saapunut Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Pohjoismaiden neuvoston toiminnasta vuodelta 1994 (K 13/1994 vp). Kertomus on saatavana keskuskansliasta.

U-asiat

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että 6 päivänä huhtikuuta 1995 päivätyllä valtioneuvoston kirjelmällä on puhemiehelle saapunut valtiopäiväjärjestyksen 54 b §:ssä tarkoitettu asia n:o U 1.

Ilmoitetaan edelleen, että puhemies on tänään toimittanut mainitun asian eli

ehdotuksen Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston direktiiviksi rajan ylittävistä tilisiirroista

käsiteltäväksi suureen valiokuntaan, jolle talousvaliokunnan on annettava lausunto.

Ed. Lipponen vapauttaminen puhemiehen toimesta

Toinen varapuhemies: Eduskunnan puhemies on osoittanut eduskunnalle kirjelmän, joka luetaan.

Sihteeri lukee:

”Eduskunnalle

Tultuani nimitetyksi valtioneuvoston jäseneksi pyydän kunnioittaen, että Eduskunta vapauttaisi minut eduskunnan puhemiehen toimesta.

Helsingissä 13 päivänä huhtikuuta 1995

Paavo Lipponen”

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto puoltaa anomusta.

Anomukseen suostutaan.

Puhemiehen vaalin toimittaminen

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että puhemiehen vaali toimitetaan ensi perjantaina kuluvan huhtikuun 21 päivänä kello 13 alkavassa täysistunnossa.

Valiokuntien täydennysvaalien toimittaminen

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että valtioneuvoston jäseniksi nimitettyjen edustajien sijaan valitaan uudet jäsenet ja varajäsenet valiokuntiin perjantaina 28 päivänä huhtikuuta kello 13 pidettävässä täysistunnossa.

Täydennysvaaleissa on valittava suureen valiokuntaan uusi jäsen ed. Halosen tilalle ja uusi varajäsen ed. Mönkäreen tilalle,

perustuslakivaliokuntaan uusi jäsen ed. Alhon tilalle ja uusi varajäsen ed. Mönkäreen tilalle, lakivaliokuntaan uusi jäsen ed. Halosen tilalle,

ulkoasiainvaliokuntaan uudet jäsenet edustajien Jaakonsaari, Kalliomäki, Linnainmaa ja Niinistö tilalle ja uusi varajäsen ed. C. Anderssonin tilalle,

valtiovarainvaliokuntaan uudet jäsenet edustajien Backman ja Linnainmaa tilalle,

sivistysvaliokuntaan uusi varajäsen ed. Hutun tilalle,

sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan uusi jäsen ed. Hutun tilalle sekä

talousvaliokuntaan uusi jäsen ed. Mönkäreen tilalle.

Ehdokaslistat täydennysvaaleja varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään mainittuna perjantaina 28 päivänä huhtikuuta kello 10.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Puhemiesneuvoston laatima luettelo lepäämässä olevista, vuoden 1995 valtiopäivillä vireille pantavista lakiehdotuksista

Puhemiesneuvoston luettelo 1/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on puhemiesneuvoston laatima luettelo. Luetteloon sisältyvät asiat esitellään kohdittain numerorajestyksessä.

Esitellään luettelon 1) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus laiksi asumistukilain muuttamisesta (HE 250/1992 vp)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti ympäristövaliokuntaan.

Esitellään luettelon 2) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus laiksi valtion vakuusrahosta annetun lain muuttamisesta sekä laiksi talletuspankkien toiminnasta annetun lain 55 §:n muuttamisesta (HE 364/1992 vp)

Lakiehdotukset katsotaan puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiopäiväjärjestyksen 74 §:n nojalla rauenneiksi.

Esitellään luettelon 3) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus laiksi työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 240/1993 vp)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti työasiainvaliokuntaan.

Esitellään luettelon 4) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus laiksi maataloustuotteiden markkinointirahastosta (HE 273/1993 vp)

Lakiehdotus katsotaan puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiopäiväjärjestyksen 74 §:n nojalla rauenneiksi.

Esitellään luettelon 5) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp)

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa puhemies! Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttaminen on ollut pitkään vireillä. Säännösten uudistamiselle ja täydentämiselle on paljon perusteita ja niitä on ansiokkaasti esitelty lakiesityksen perusteluissa. Omassa puheenvuorossani haluan tarkastella lähinnä sivistyksellisiä ja sosiaalisia perusoikeuksia, jotka sisältyvät lakiesitykseen Suomen hallitusmuodon muuttamisesta.

Aiheen ajankohtaisuutta lisäävät vasta julkistettut tiedot uuden hallituksen sosiaaliturvaan, erityisesti perusturvaan, kohdistuvista leikkausaikeista. Voi hyvällä syyllä kysyä, ollaanko käytännössä luopumassa niistä periaatteista ja tavoitteista, joihin perusoikeusuudistuksella on pyritty. Samalla voi kysyä, onko nyt varaa luopua valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin lepäämään jättämismahdollisuudesta. Pelkään, että ns. perusturvan piirissä nyt olevien kannalta riskit kasvavat liian suuriksi.

Hallitusmuodon 13 §:n 1 momentissa lähdetään jokaisen oikeudesta maksuttomaan perusopetukseen. 2 momentissa katsotaan, että julki-

sen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Tuoreiden tutkimusten mukaan vanhempien varallisuuserot vaikuttavat edelleen lasten ja nuorten mahdollisuuksiin edetä opintitiellä. Meidän olisi ponnisteltava määrätietoisesti, että mahdollisuuksien tasa-arvo lisääntyisi. Nyt näyttää käyvän päinvastoin ainakin kahdesta syystä. Kuntien valtionosuuksia ollaan voimakkaasti leikkaamassa ja opintotukea supistetaan hyvin olemattomalla varoitussajalla. Halutaanko palata sellaiseen aikaan, että vain varakkaiden vanhempien nuorilla on varaa opiskella?

Hallitusmuodon 15 a §:ään sisältyy sosiaalisten perusoikeuksien määrittely. Sen 1 momentissa edellytetään turvattavaksi välttämätön toimeentulo ja huolenpito kaikille sellaisillekin ihmisille, jotka eivät kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää tukea tai turvaa. Tämä on aivan keskeinen sivistisyhteiskunnan lähtökohta, josta toivon vallitsevan yksimielisyyden.

Puheenvuorossani haluan erityisesti korostaa 15 a §:n 2 momentin tavoitteita. Kyseisessä momentissa lähdetään siitä, että lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentuloturvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Uuden hallituksen ohjelmassa on silmiinpistävää, että siinä kajotaan erityisesti näihin ns. perusturvaan koskeviin etuuksiin. Mainitsemani opintotuen ohella leikkaamisen kohteena ovat sekä työttömyysturva, kansaneläke että sairausvakuutuksen päiväraha. Viimeksi mainitusta todetaan yksiselitteisesti, että kyse on minimipäivärahan olennaisesta alentamisesta.

Ajattelen murheellisena esimerkiksi opiskelijaa, joka joutuu ensin kiristämään vyötä opintotuen keventyessä ja kaventuessa. Mikäli hän sattuu sairastumaan niin, ettei kykene riittäviin opintosuorituksiin, opintotuki keskeytetään. Tähän saakka toimeentulon turvana on ollut sairausajan minimipäiväraha. Nyt tällainen opiskelija ollaan pudottamassa tyhjän päälle vaikeuksien keskellä. Missä ovat hänen perusoikeutensa?

En voi ymmärtää myöskään sitä, että perheen äidin sairastuessa ei enää huomioitaisi, että sairastumiseen liittyy aina normaalia suurempia kuluja. Tähän asti niitä on huomioitu oikeudella alimpaan päivärahaan. Tuijottamalla pelkäs-

tään menetettyjen ansioiden korvaamista etäännyttään varmasti kansalaisten välisen tasa-arvon tavoitteesta.

Hallitusmuodon 15 a §:n 3 momentissa todetaan, että julkisen vallan on turvattava sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Näiden tavoitteiden toteutumiseksi on nyt monia uhkia. Yksi suuri uhka on kuntien valtionosuuksien raskas leikkaus. Ensi vuodelle kaavailusta 3,8 miljardin markan leikkauksesta sosiaali- ja terveyspalveluiden osuus on vajaat 60 prosenttia eli yli 2 miljardia markkaa. Ihmettelen, miten viime vaalikaudella oppositiossa valtionosuuksien säästöjä arvostelleet puolueet ja niiden edustajat ovat nyt löytäneet viisauden, jolla uhka näiden palvelujen heikentymisen yltä on yhtäkkiä poistunut niin, että voidaan tehdä paljon aiempaa suurempia leikkauksia.

Kiinnitän vakavaa huomiota myös äsken lukemani momentin loppuosaan, joka asettaa selkeitä velvoitteita perhepolitiikalle ja lasten hyvinvoinnin ja kasvun turvaamiselle. Näiden tavoitteiden kannalta uuden hallituksen ohjelma on murheellista luettavaa. Lapsilisiä ollaan huomattavasti pienentämässä, ja mikä pahinta, ilmeisesti leikkaamalla sisaruskorotuksia, mikä on vastoin kaikkia tutkimustuloksia, joita on tehty käytettävissä olevien tulojen jakautumisesta eri perhetyyppien välillä. Kun samanaikaisesti vähennetään asumistukea ja asuntolainojen korkovähennysoikeutta sekä lasten kotihoidon tukea, voivat yhteisvaikutukset joissakin tapauksissa olla täysin ennakoimattomat. On hyvin kyseenalaista, voivatko perusoikeusuudistuksen tavoitteet toteutua.

Oma lukunsa on selvästi nähtävissä oleva ajattelutapa, joka syrjii lasten kotona tapahtuvaa hoitoa ja sen antajia. Miksi lapsen yksilöllisen kasvun turvaamisen ei sallittaisi tapahtua hänen omassa kodissaan omien vanhempien huolenpidossa.

Arvoisa puhemies! Perusoikeusuudistuksen ja hallitusohjelman suhdetta voisi käsitellä paljon laajemminkin, mutta esille ottamani esimerkit ovat mielestäni jo paljon puhuvia ja huolta aiheuttavia. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että ehdotus perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta esitetään hyväksyttäväksi ja voidaan saatettavaksi viimeistään 1.8.95. Viime ai-

koina julkisuudessa on ollut esillä, että muutokset tarvittaisiin juuri siksi, että mahdollistettaisiin perusturvan murtaminen. Katson tällaisen ajattelun poikkeavan jyrkästi niistä tavoitteista, joita ainakin keskustalla on ollut uudistusta aiemmin käsiteltäessä.

Haluan edelleen pitää kiinni uudistuksen positiivisista lähtökohdista ja tavoitteista. Mikäli uudistuksen ajamisella pyritään aiemmasta poikkeaviin tavoitteisiin, on vakavasti harkittava, voidaanko näissä olosuhteissa lainkaan hyväksyä ehdotusta valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin kumoamisesta.

Ed. Ala-Nissilä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä mielestäni käytti sikäli ansiokkaan puheenvuoron liittyen perusturva-oikeusuudistukseen, että hän liitti sen ajankohtaisiin hallituksen säästölistaesityksiin ja kyseli myös päähallituspuolueiden suuntaan. On todellakin niin, että työväenliikkeen parhaisiin periaatteisiin on aina kuulunut sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä myös kansanvallan ja parlamentarismien korostaminen, jotka molemmat ovat tänään esillä. Voikin todella kysyä, kun täällä on pääministeri Lipponen ja muitakin ministereitä paikalla, onko perusoikeusuudistuksen aikataulun kiirehtimisellä tavoitteena muuttaa jotenkin perusturva-oikeustulkintaa siten, että voidaan mennä todella tylästi perusturvan ytimeen.

Kun hallituksen säästölistaa katselee, niin sieltä näyttävät kaikkein korkeimmat ansiosidonnaiset etuudet jääneen kokonaan säästölistan ulkopuolelle. Sen sijaan todellakin voi käydä niin kuin ed. Hyssälä sanoi, että johonkin opiskelijaperheeseen, jonka lapset ovat kotihoidon tuen piirissä ja joka asuu maaseudulla, kohdistuu monet säästöt päällekkäin. Ei todellakaan voida puhua mistään sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

Arvoisa puhemies! Olisiko todella tänään mahdollista kuulla pääministerin suunnasta, mitä tavoitellaan tällä kiirehtimisellä, joka nyt on tuotu esille liittyen perusoikeusuudistukseen, ja miten se liittyy hallituksen tyyliin säästölistaesityksiin?

Ed. Lamminen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Ala-Nissilä halusi

äskeisessä vastauspuheenvuorossaan ilmeisesti näyttää uusille kansanedustajille esimerkkiä siitä, miten vastauspuheenvuoroja voidaan käyttää väärin. Jos omassa puheenvuorossani keskityn ed. Hyssälän puheenvuoron, jonka johdosta pyysin vastauspuheenvuoron, niin totean ensinnäkin, että jos ed. Hyssälä tarkoittaa, että 66 §:n 7 momentin kumoaminen hallitusmuodossa pitäisi estää, niin se merkitsee kyllä koko perusoikeusuudistuksen toteutumisen estämistä, koska nämä ovat sillä tavoin kytköksissä, että niitä ei tässä vaiheessa voida erottaa.

Jos keskusta on asettumassa kumoamaan perusoikeusuudistusta, jonka oikeusministeri Pokka muistaakseni aikanaan on eduskunnalle antanut, niin se on osoitus siitä kelkankäännöstä, joka keskustan politiikaksi varmasti on muotoutumassa. Sen jälkeen kun on oltu itse tekemässä välttämättömiä valtiontalouden säästöjä, ollaan niitä nyt eduskunnassa torjumassa ja vastustamassa.

Mitä tulee ed. Hyssälän yhteen konkreettiseen esimerkkiin eli sairauspäivärahan peruspäivärahaan, en todellakaan ymmärrä sellaista välttämättöntä järjestelmää, jossa kotirouvan katkaistessa jalkansa laskettelurinteessä hänelle ruvetaan maksamaan valtion puolesta sairauspäivärahaa, vaikka hänen toimeentulonsa, silloin kun hän on terve, ei millään tavoin perustu valtion maksamaan tukeen, vaan joihinkin täysin muihin perusteisiin. Tällaisen kotirouvan toimeentulo perustuu toki sen jälkeenkin, kun hän on katkaissut jalkansa, näihin samoihin muihin perusteisiin eikä siinä veronmaksajan tarvitse rientää sinne rahojaan tuputtamaan.

Ed. Kemppainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kukahan tässä kelkkansa kääntää, ed. Zyskiewicz. (Ed. Zyskiewicz: Keskusta!) Ed. Hyssälähän varsin ansiokkaassa neitsytpuheenvuorossaan esitti erittäin ajankohtaisen asian eli sen, miten viime kaudella hyväksytty perusoikeusuudistus yhdistetään nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan, tai ainakin tämä pelko on olemassa.

Me käsitimme perusturva-oikeusuudistusta viedessämme eteenpäin, että tällä tehdään nimenomaan suoja ihmisille. Nyt hallitus aikoo jotenkin muuttaa sitä. Se aikoo muuttaa ainakin voimaantumisen ajankohtaa. Me tarvitsisimme kyllä vastauksen, miten te aiotte tätä tulkintaa muuten muuttaa kuin ajankohtaa. Jokin tarkoitushan siinä täytyy olla eikä muuhun johtopäätökseen voi tulla kuin minkä ed. Hyssälä teki,

että tätä, jonka piti olla turva, käytetään perusturvan murtamiseen, jos te ette toisin esitä.

Tämä on sinällään aivan väärin, että jos tässä on tarkoitus muuttaa tätä, tämä lähetetään vain perustuslakivaliokuntaan. Tästä pitäisi pyytää lausunnot myös erikoisvaliokunnilta, niiltä, joita se koskee, kun kerran on olemassa aiheellinen epäily siitä, että tulkintaa muutetaan.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kemppaiselle on syytä todeta, että hallituksella ei ole tarkoitus muuttaa perusoikeusuudistusestystä, vaan pysyä siinä esityksessä, joka eduskunnassa aikoinaan on käsitelty, ja toivottavasti myös perustuslakivaliokunta pysyy niissä tulkinnoissa, joissa keskusta oli mukana, kun perustuslakivaliokunnassa tätä asiaa aikaisemmin käsiteltiin. Mielestäni mitään syytä muutoksiin tältä osin ei ole.

Haluan myös korostaa sitä, että mielestäni edustajat Ala-Nissilä ja Hyssälä ovat hieman väärin liikkeellä liittäessään tämän kokonaisesityksen joihinkin ajankohtaisiin hallituksen esityksiin. Kyseessä on perustuslain muutos, jonka on tarkoitus olla voimassa useita vuosikymmeniä tästä eteenpäin; uudistus, jota on vuosikymmeniä valmisteltu. Se, että se liitetään joihinkin ajankohtaisiin kysymyksiin, osoittaa mielestäni näkökulman kapeutta.

Mielenkiintoista oli se, että selvyyttä näissä puheenvuoroissa ei tullut siihen, vastustaako keskusta tätä esitystä vai ei tästä eteenpäin, vastustaako keskusta sitä yhtenäisenä vai epäyhtenäisenä vai mikä keskustan suunta ja suhtautuminen tässä asiassa kaiken kaikkiaan on.

Haluan korostaa, että tämän esityksen on antanut aikoinaan oikeusministeri Pokka ja myös ministeri Jäättteenmäki on sitä voimakkaasti tukenut. Tämä on merkittävää työtä, joka tässä eduskunnassa toivottavasti menee kaikesta huolimatta eteenpäin.

Ed. V a n h a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasille totean, että keskusta haluaa käydä tämän asian yhteydessä asiallisen eduskuntakäsittelyn, jonka yhteydessä keskusta oman kantansa tulee määrittämään. Kuten täällä on aikaisemmin tullut esille, keskusta on ajanut perusoikeusuudistusta, jotta pystyisimme ankkuroimaan ihmisten perusoikeudet ja myös perusturvan. Nyt tässä on syntynyt ehkä aiheellista hämminkiä siitä, että hallitusneuvotteluista julkisuuteen kantautuneiden tietojen mukaan tämän uudistuksen voimaantuloa halutaan aien-

taa, ja me haluaisimme kyllä saada tämän eduskuntakäsittelyn aikana selväksi sen keskinäisen suhteen, joka on näillä hallituksen kaavailemilla ja myös perusturvaan kohdistuvilla säästöillä ja tällä aikataulutempuilla.

On syntynyt jopa epäily siitä, että tätä muutosta saatettaisiin käyttää tämän suojan murtamiseen, jota me perusoikeusuudistuksella olemme päinvastoin halunneet vahvistaa. Minusta tämä asia on käsiteltävä nyt myös valiokunnissa. Eduskuntahan voi ainoastaan joko hyväksyä tai hylätä tämän muuttamattomana, ja keskusta ottaa tähän valiokuntakäsittelyyn loppuvaiheessa kannan saadessaan selvän, mikä on tämän uudistuksen aikataulumuutoksen suhde säästöihin ja säästötapaan, jonka hallitus aikoo toteuttaa.

Oikeusministeri N i i n i s t ö : Arvoisa puhemies! Ed. Vanhaselle haluaisin todeta, kun hän kaipasi asiallista käsittelyä, että tämä perusoikeusuudistus on käsitelty erittäin perusteellisesti ja erittäin asiallisesti viime eduskunnan aikana. Ainakin kokoomukselle käy varsin hyvin se, että jos käsitellään se uudelleen, niin päädytään asiallisesti täysin identtiseen ratkaisuun kuin mihin viime eduskunta yksimielisesti päätyi. Itse asiassa muuta mahdollisuutta ei ole olemassa, muutoin kaadetaan koko perusoikeusuudistus ja siihen liittynyt varsin laaja työ.

Ed. Z y s k o w i c z (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Vanhasen puheenvuoro mielestäni vaikutti siltä, että keskusta tulisi suhtautumaan tähän merkittävään perusoikeusuudistukseen hyvin taktisesti eli mikäli tämän uudistuksen läpivieminen helpottaa hallitusohjelmassa sovittujen säästöjen aikaansaamista, niin keskusta saattaisi asettaa vastustamaan uudistusta, mutta mikäli uudistus ei helpota, se saattaisi olla tätä uudistusta hyväksymässä. Tämä kertoisi ja kielisi kyllä hyvin taktisesta suhtautumisesta tähän merkittävään uudistukseen.

Luulen, ed. Vanhanen, että me kaikki tiesimme, mitä teimme, kun olimme perusoikeusuudistusta viime eduskunnassa hyväksymässä. Me olimme hyväksymässä uudistusta, joka piti ensinnäkin sisällään sen, että kumotaan nykyinen hallitusmuodon 66 §:n 7 momentti, joka pitää sisällään toimeentulon lakisääteisen perusturvan lepäämäänjättämissuojan, ja samalla säätämässä normaalin länsimaisen sivistysvaltion olemukseen kuuluvan perusoikeusuudistuksen. Lopputulos tästä uudistuksesta, mikäli se hyväksytään ja voimaan tulee, on todellakin se, että Suomessa

niin kuin muissakin normaaleissa kehittyneissä parlamentaarisisissa demokratioissa voidaan tehdä myös niin sanottuun toimeentulon lakisääteeseen perusturvaan liittyviä uudistuksia ja säästöjä yksinkertaisella enemmistöllä, mutta Suomessa ei voida kansalaisten perustavimpaa laatua olevia perusoikeuksia loukata, vaan ne nauttivat silloin perustuslain suojaa.

Mitä ovat nämä kansalaisten perustavimpaa laatua olevat sosiaaliset, taloudelliset ja sivistykselliset oikeudet, käy ilmi hallitusmuodosta, mutta kun luetaan perustuslakivaliokunnan mietintö ja siis tulkinta tästä, mitä nykyinen esitetty perusoikeusuudistus pitää sisällään, on selvää, että tavallisia taloudellisia-sosiaalisia säästölakeja voidaan säätää ilman että ne olisivat Suomen perustuslain vastaisia.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minulla on ilo ja kunnia viitata useisiin puheenvuoroihini tässä salissa kesällä 1992, jolloin käytiin poliittista kauppaa niin sanotun Helteen ponnen ja lepäämäänjättämissäännösten välillä. Lepäämäänjättämissäännösten on aina ollut köyhän ihmisen ja perusturvan tae, turva perusturvan säilymisestä, ja sillä, että niistä nyt luovutaan, mutta perusoikeusuudistukseen tulee yleistyyppinen maininta ihmisten perusturvasta, ei ole yhtään mitään merkitystä, koska tämän perusturvan taso täytyy säätää lailla. Näin ollen yksinkertaisella enemmistöllä tässä salissa pystytään tiettyjen poliittisten piirien toimesta alentamaan perusturva ihmisiltä käytännössä vaikka kuinka alhaalle, koska tämä on pelkästään arviointikysymys. Jos olisi kysymys siitä, että meillä edelleen olisi perusturvan osalta voimassa tämän jälkeen lepäämäänjättämissäännöstö, silloin tietty 1/3 pystyisi estämään tällaiset päätökset. Nyt ei pysty millään, ja tämän perusoikeusuudistuksen 15 a § ei turvaa yhtään mitään muuta kuin hurskaan toiveen siitä, että kaikilla pitäisi olla mahdollisimman hyvin.

Ed. Hakmies (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Muistutan, että lepäämässä oleva laki on hyväksyttävä asiasisällöltään muuttamattomana, kun sitä toistamiseen käsitellään, ja täällä esitetyt pelot siitä, että tämä ehdotus voisi käytännössä saada uuden muodon, ovat näin ollen perättömiä. Kun kuuntelin edustajien Ala-Nissilä ja Kemppainen puheenvuoroja, eritoten kun tietää sen, että molemmat kansanedustajat olivat edustajia myös edellisellä vaalikaudella, niin ehkä saa jonkin verran tuta sitä, mitä

keskustan oppositiopolitiikka kenties tulee epäloogisuudessaan olemaan. Täytyy vain todella toivoa, että vanha fraasi siitä, että kepu pettää aina, ei tässä asiayhteydessä nyt kuitenkaan pitäisi paikkaansa.

Ed. Kemppainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kysymys, ketä pettää. Täällä ed. Zyskiewicz sanoi, että kepuille on vain taktiikkaa, miten se suhtautuu. Meille on taktiikkaa ja politiikan tekemistä, että me turvaamme perusoikeudet ja perusturvan. Ainakin valiokunnassa asiantuntijakäsittelyssä meille vakuutettiin, että tällä lailla vahvistetaan niitä. Nyt ed. Zyskiewicz tulkitsee, että perusturva ja perusoikeus ovat eri asioita, että ihmiset voidaan saattaa leipäjonoon eikä heidän perusoikeuksiinsa ole koskettu. Näinhän se on, että otetaan toimeentulo pois. Ei se ole perusoikeuksiin puuttumista, vaan perusoikeudet ovat jotakin muuta.

Kyllähän asia on näin, että olipa pykälämuoto mikä tahansa, käytäntö syntyy siitä, miten sitä tulkitaan. Sellainen oli tarkoitus ja sillä tavalla meille asiantuntijakäsittelyssä vakuutettiin, että ei ole tarkoitus heikentää perusturvaa eikä perusoikeuksia, ja sitä tarkoittava lausuma eduskunnan pitäisi tähän saateeksi saada eikä käyttää tällaisia. Erityisesti ihmetyttää, että vasemmistoliitto lähtee tähän samaan tulkintaan, koska me samaa keskustelua kävimme valiokunnissa ja tarkoitus oli, että perusoikeudet ja perusturva ovat sama asia eikä sitä tällä lainsäädännöllä pureta. Tässähän on näin, että tätä lakia käytetään nimenomaan pohjoismaisen hyvinvoinnin murentamiseen. Se on kyllä aika hirtehistä, että tarkoituksena piti olla sen säilyttäminen ja turvaaminen, mutta tällä lailla nimenomaan sitä murennetaan.

Ed. Hysäliä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskiewiczille olisin vastannut, että varmasti nämä laskettelurinteissä kaatuvat rouvat ovat vähemmistönä sairauspäivärahan käyttäjien joukossa. Suuri osa heistä on aivan tavallisia ehkä vähävaraisiakin perheenemäntiä, joilla on paljon lapsia, ja sairaudesta aiheutuu lisää kustannuksia, koska kotiin joudutaan hankkimaan apua, ja siihen varmasti tämä minimipäiväraha on ollut paikallaan. Toisaalta Kelan tilastojen mukaan suurimpia käyttäjäryhmiä ovat opiskelijat, jotka, kuten mainitsin, eivät ehkä saa myöskään opintorahaa, ja kaikki kunnat suhtautuvat hyvin nihkeästi opiskelijoihin toimeentuloluukulla. Näin ollen sairastuva opis-

kelija saattaa olla tämän yhteiskunnan uusi köyhälistöryhmä, joka ei saa korvausta yksinkertaisesti mistään.

Ed. T e n n i l ä : Rouva puhemies! Hallituksen muodostaja Paavo Lipponen ilmoitti hallitusneuvottelujen kuluessa, ettei mikään saa olla pyhää, kun suoritetaan leikkauksia valtiontalouden tasapainottamiseksi. En ole voinut enkä voi yhtyä pääministerin näkemykseen. Minulle on pyhää perusturva, jota nyt sitten kuitenkin aiotaan leikata ja vielä kiirehtien. Juuri siksihän tätä perusoikeussäädöksen muutosta aiotaan kiirehtien saattaa voimaan niin, että se tulisi voimaan jo viimeistään 1 elokuuta tai ehkä jo aikaisemminkin.

Perusoikeusuudistuksen kiirehtimisen todellisen syy on jo täällä sanottu ja se on valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin poistaminen, jolla on suojattu toimeentulon lakisääteistä perusturvaa. Vähemmistön vaikutusmahdollisuuksia kavennettiin jo edellisessä eduskunnassa merkittävästi, mutta yhä voi kolmannes tämän salin kansanedustajista kuitenkin estää perusturvaan kajoamisen. Mutta jos tämä perusoikeusuudistus tulee voimaan ja vielä nopeutetusti, siten voidaan enemmistö päätöksellä alentaa lapsilisä, työttömyysajan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea, pienimpiä eläkkeitä, opintotukea, pienintä sairauspäivärahaa, asumistukea ja muita perusturvaetuksia.

Nyt on aika pysähtyä, toverit vasemmalla ja myös keskustassa, te jotka jotakin sosiaalista omaatuntoa omaatte, pysähtyä ja miettiä, mihin tällä tiellä sitten oikein päädytään. Tällä tiellähän päädytään siihen, että nimenomaan niiltä viedään, jotka ovat kaikkein heikoimmassa asemassa. Tässä on nyt selvästi olemassa sellaista ajattelua, että kun leikataan kaikkein huono-osaisimmilta, tulee parkua ja tulee huutoa, mutta nämä huono-osaisimmat eivät voi kuitenkaan ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin estääkseen näitten huonojen ratkaisujen ja heidän asemaansa huonontavien ratkaisujen teon. Jos tällaista ajattelua on olemassa, niin se on kovaa ja kyynistä ajattelua, mikä on tosi kaukana vasemmiston perimmäisistä arvoista ja ajattelutavasta.

On tietysti toimittava kasinopelureiden ja suurtyöttömyyden toteuttajien jäljiltä pahassa kunnossa olevan valtiontalouden tasapainottamiseksi. Mutta minä en kerta kaikkiaan voi hyväksyä sitä, että leikkauslistaa laaditaan siten, että kärjessä ovat kaikkein huono-osaisimmat ja kaikkein pienimpiä etuja saavat ja heidän etunsa.

En mitenkään voi sitä hyväksyä. Otetaan niiltä, joilla on otettavaa. Sellaisiakin on tässä maassa olemassa, kun todella kaikki mahdollisuudet käydään läpi.

Tämä leikkauslista on tehty todella hallitusohjelmassa erittäin epäsosiaalisesti. Täällä jo mainittiin lapsilisät. Kyllä minunkin on täysin mahdollonta käsittää, että yksilapsisen perheen lapsilisään ei kajottaisi. Mutta jos on useampia lapsia, niin leikkaus tulee. Eihän siinä ole mitään järkeä, mitään sosiaalisuutta eikä oikeudenmukaisuutta.

Kun te teette lisäbudjettia, arvoisat ministerit, niin miettikää nyt vielä kuitenkin kerran, miten näitä ratkaisuja tehdään, jotta niihin se sosiaalisuus sisälle saadaan. Leikattakoon siis suurempituloisilta. Heitähän tässä maassa, niin kuin sanoin, myös on. Valtiokin maksaa jopa kymmenien tuhansien markkojen palkkoja suuripalkkaisimmille. Heihin suurituloisiin kuuluvat myös kansanedustajat. Minä otan tämän esille siksi, että kun näin tulin sanoneeksi erään lehden kyselyyn, niin täällä on tullut protesteja.

Totta kai sitäkin asiaa voi monella lailla ajatella. Kansanedustajan palkka verrattuna vuorineuvoksen palkkaan on paljon pienempi, mutta onhan se paljon isompi kuin 118 markkaa päivässä saavan peruspäivärahalla olevan työttömän saama tulo kuukaudessa tämä kansanedustajan palkka. Kyllä meiltä pitää nyt löytyä se sosiaalinen mielenlaatu ja sosiaalinen ote, jotta leikkaukset, jotka tietysti ovat väistämättömiä, kohdistetaan niihin, joilla on leikkaamista. Aivan pienimmissä sosiaalieduissa ei leikkaamista ole, ja on todella hyvin hyvin valitettavaa, jos vieläpä vasemmiston tuella perusturva tässä maassa nyt matalaksi pannaan.

Ed. Saapunki merkitään läsnä olevaksi.

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni on tässä keskustelussa aika outoa se, että tulkinta perusoikeusuudistuksesta on nyt vaalien jälkeen muuttunut kokonaan. (Ed. Kempainen: Oikein!) Itse katson, että perusoikeusuudistus edelleen on tarkoitettu perusturvan takeeksi. Se on nimensä väärti. Tässä asiassa en olisi niin epäileväinen kuin ed. Tennilä sen suhteen, etteikö tämä perusoikeusuudistus pystyisi ajamaan asiaansa kaiken kaikkiaan. Itse olen sitä mieltä, että se pitäisi saattaa voimaan, ja mikäli eduskunnalle tulee sellaisia esi-

tyksiä, jotka loukkaavat oikeutta perusturvaan, niitä esityksiä tulee perusoikeusuudistuksen hengen mukaisesti muuttaa. Tämä on aivan selvä asia.

Mitä tulee lepäämäänjättämissännöstöön ja perusoikeusuudistukseen, niiden toteuttamiseen samanaikaisesti, tällainen malli on lakiteknisesti erittäin hankala, enkä kannata sitä. Nythän lopulta eduskunnalla on mahdollisuus joko hyväksyä tai hylätä tämä esitys. Itse haluan uskoa siihen, että perustuslakivaliokunnan tulkinnot valtiopäiväjärjestyksen 46 §:n mukaisesti koskien perustuslakien selittämistä edelleen pysyvät seläisina, että ne takaavat kansalaisille perusturvan.

Kauppa- ja teollisuusministeri Kallio - m ä k i : Rouva puhemies! Olen hiukan yllättynyt tämän keskustelun sävystä. Perusoikeusuudistuksen aikataulusta ja voimaantulosta lausuttiin syntysanat oikeastaan vajaa neljä vuotta sitten, kun eduskuntaryhmät tekivät perusoikeusuudistukseen ja valtiosääntöön liittyvän sopimuksensa. Niissä syntysanoissa lähdettiin siitä, että perusoikeusuudistus saatetaan tämän eduskunnan kokoonnuttua mahdollisimman nopeasti voimaan. Näin on myöskin hallitusneuvottelujen tulos vahvistanut tuon neljän vuoden takaisen sopimuksen.

Itse perusoikeusuudistuksesta haluan korostetusti sanoa sen, että sillä haluttiin ja halutaan saattaa Suomi länsieurooppalaiselle tasolle takaamalla kansalaisten taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet sekä ympäristöön liittyvät perusoikeudet. Tämä nyt myöskin halutaan tehdä riittävän nopeassa aikataulussa. Samalla tietenkin kumotaan nuo tilapäisiksi tarkoitettut lakisääteistä sosiaaliturvaa koskevat lakipykälät.

Ed. Zyskowiez (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. U. Anttilalle vastaan, että tulkinta perusoikeusuudistuksesta ei ainakaan kokoomuksen piirissä ole muuttunut eikä toivottavasti muuttumassa muutoinkaan. Perusoikeusuudistus merkitsee sitä, että Suomessa samoin kuin muissa kehittyneissä eurooppalaisissa valtioissa tulee voimaan perusoikeussäännöstö, joka takaa kansalaisille taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet.

Suomessa sen sijaan on ollut voimassa sellainen väliaikaiseksi tarkoitettu erikoisuus, joka on perua tästä meidän tavallisten lakien lepäämään-

jättämisinstituutiostamme. Tämä väliaikainen erikoisuus on merkinnyt sitä, että eräät säästölait, jotka kajoavat ns. toimeentulon lakisääteeseen perusturvaan, ovat jätettävissä kolmasosan määrävähemmistöllä lepäämään yli seuraavien valtiopäivien. Nyt tämä erikoisuus on tarkoitus kumota, tämä väliaikainen järjestely. Tällöin voimaan tulee moderni eurooppalainen perusoikeusjärjestelmä, joka kaikissa maissa, huom. kaikissa maissa, missä tällainen perusoikeusjärjestelmä on voimassa, on tarkoittanut sitä, ettei se tietystikään estä parlamentteja säätämästä tavallisia taloudellisia-sosiaalisia lakeja, joilla tehdään säästöjä ja puututaan erilaisiin sosiaalisiin etuuksiin, yksinkertaisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Jos uudistus tulee voimaan, Suomessa ollaan siinä normaalissa eurooppalaisessa järjestelmässä, jossa voidaan yksinkertaisella parlamentin enemmistöllä säätää säästölakeja, sellaisiakin säästölakeja, joilla kajotaan erilaisiin sosiaalisiin etuuksiin, myös sellaisiin etuuksiin, jotka tällä hetkellä kuuluvat tämän ns. toimeentulon lakisääteisen perusturvan piiriin. Silloin kun tämä perusoikeusuudistus säädettiin, en muista, että ainakaan eduskuntakeskustelussa kukaan olisi esittänyt sitä tulkintaa, että tämä olisi identtinen voimassa olevan väliaikaisjärjestelyn kanssa.

Toinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. U. Anttila sai vastauksen oikeastaan nyt ed. Zyskowieziltä. Vähemmistösuojan poistamista on tarkoitus käyttää siihen, että leikataan pienimpiä sosiaalietuja, ja vain sitä kautta niihin päästään nyt nopeasti kiinni. Tässä tuli nyt kokoomuksen selkeä kanta, joka ilmeisesti on kaikkien niiden tiedossa, jotka hallitusneuvotteluja ovat käyneet ja jotka kannat ovat sitten tulleet meidän muidenkin tietoon asteittain.

Tässä ollaan selvästi tekemässä sitä, että vähemmistösuoja otetaan pois, jotta saadaan nopeasti leikattua perusturvaa. Toisinpäin tietysti vähemmistösuoja, joka vielä on olemassa, on este näille koviin leikkauksille pienimpiin sosiaalietuuksiin, mitä en voi kerta kaikkiaan hyväksyä. Tämä sanottiin nyt hyvin selvästi toisen johtavan hallituspuolueen edustajan taholta.

Ed. Zyskowiezille toteaisin vielä sen, että edellinen eduskunta ei ollut yksimielinen siitä, poistaanko vähemmistösuoja. Vasemmistoliiton

eduskuntaryhmä oli sitä mieltä, että 66 §:n 7 momentti jää voimaan. Näin me äänestimme.

Ed. Aittoniemi on sikäli nyt hankalassa jamassa, että hän oli sitä mieltä, että poistetaan tämä 66 §:n 7 momentti.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowicz on tietysti kylä rehellinen, kun hän kertoo, mitä tarkoittaa. Mitä sanovat sosialidemokraattien ja sosiaaliliokunnan käsittelyssä mukana olleet ihmiset, kun meille nimenomaan kerrottiin, että se ei tarkoita sitä, mitä ed. Zyskowicz sanoo? Nimenomaan vasemmistoliton hallitukseen lähtevien pitäisi sanoa kantansa siitä. Minusta ed. Ulla Anttila kertoi juuri sen, mitä meille kerrottiin ja mitä tulkintaa me olemme odottaneet silloin, kun tätä esitystä sovelletaan.

On tietysti selvää myös, että ed. Zyskowiczille on modernia eurooppalaista käytäntöä se, että pohjoismainen hyvinvointi murretaan. Näinhän tässä käy. Näinhän tässä on käymässä, koska hallitusohjelmasta voimme lukea, mitä se tarkoittaa. Ne ovat olleet juuri niitä elementtejä, joita me olemme voineet kehua tuolla Euroopassa kulkiessamme, että meillä on universaali järjestelmä, jossa jokainen kansalainen on turvattu vähimmäistoimeentulon varalta ja saa tämän turvan. Kyllä kai se nyt näkyy, mikä on yksi syy ollut, miksi kokoomus hinkuu Eurooppaan, emmekä me täällä puolusta omia etujamme, vaikka olemme olleet sitä mieltä, että meillä pitäisi olla tämä pohjoismainen hyvinvointimalli, jota voisimme oikein vientituotteena Keski-Eurooppaan.

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kaipaisin tähän keskusteluun rehellisyyttä sen suhteen, että silloinkin kun voimassa on ollut lepäämäänjättämissuojia perusturvan suhteen, tässä maassa on ollut leipäjonoja ja tässä maassa ihmiset ovat nähneet nälkää. Siinä mielessä meidän hyvinvointivaltiomme ei ole ollut niin auvoinen, kuin keskustelusta voisi ymmärtää. Mutta siitä huolimatta kiinnittäisin edustajien huomiota siihen, ja erityisesti edustajien Kempainen ja Tennilä, että hallitusmuodon 15 a §:n 2 momenttiin on tarkoitettu sisällyttää ne turvamuodot, jotka koskevat työttömyyttä, sairautta, työkyvyttömyyttä jne. Eli turva näihin tilanteisiin on tarkoitus taata.

Se tietysti on toinen kysymys, miten tämä perusturva taattaisiin. Sen tulkinta jäisi perustuslakivaliokunnan varaan, mutta itse en katso, kuten

ed. Zyskowicz, että tämä turva olisi murrettavissa. Sen muodot voivat olla toisenlaiset kuin tällä hetkellä. Se mahdollistaa esimerkiksi jonkinlaisen perustulomallin, mutta todellakin mielestäni 15 a §:n 2 momentti on kyllä hyvin selvää tekstiä.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Muistan varsin hyvin, kun ed. Tennilä ja hänen puolueensa vielä 1980-luvulla hyvin voimakkaasti vaativat, että Suomessa täytyy siirtyä enemmistöparlamentarismiin, jossa eduskunnan yksinkertainen enemmistö voi säätää lakeja ja lepäämäänjättämismahdollisuus poistetaan. (Ed. Tennilä: Hakekaapa sellainen puhe, jos löydätte!) — Tänä päivänä ed. Tennilä ei enää välttämättä halua muistaa noita vanhoja puheitaan, kun tätä esitystä täällä käsitellään.

Vielä v. 1991 päättyneen eduskunnan aikana meillä oli järjestelmä, jossa kaikki lait voitiin jättää lepäämään ja 67 kansanedustajaa saattoi päätyä tällaiseen tulokseen. Keskusteltiin tällaisen järjestelmän tarkoituksenmukaisuudesta, ja vakiintuneet demokraattiset olosuhteet Suomessa johtivat siihen, että syntyi tarve siirtyä normaaliin, aitoon enemmistöparlamentarismiin.

Ensimmäinen vaihe oli se, ettei kaikilta osin päästy päämäärään, vaan valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momenttiin tuli säännös, jossa lähdettiin siitä, että mikäli kyse on toimeentulon lakisääteisestä perusturvasta, 67 kansanedustajaa voi jättää lakiesityksen lepäämään yli valtiopäivien, siis ei estää sellaisen lain voimaantuloa, mutta siirtää voimaantulon.

Oikeastaan tässä on ehkä kaikkein olennaisin kysymys. Tänä päivänä yksinkertaisessa enemmistöjärjestyksessä, jos odotetaan riittävän kauan, voidaan pureutua hyvinkin pitkälti kansalaisten sosiaalisiin perusoikeuksiin. Tämä perusoikeusuudistus merkitsee sitä, että näin laajaa puuttumista, mikä myöhennettynä voidaan tänä päivänä tehdä, tulevaisuudessa ei voida. Kansalaisten sosiaaliset oikeudet pitkällä tähtäimellä tulevat siis paremmin turvatuiksi. (Ed. Tennilä: Lyhyellä tähtäyksellä voi leikata) Mutta kun 67 §:n 7 momentti lähtee siitä, että tiettyjä järjestelmiä suojataan ja niihin voidaan tehdä vain pieniä muutoksia ja sen säännöksen tulkinta on äärimmäisen epäselvä tänä päivänä, niin voidaan todeta, että uusi järjestelmä merkitsee sitä, että terveen järjen käyttö on sallittua.

Ehkä on syytä lukea myös perustuslakivaliokunnan mietinnöstä n:o 25/94 vp, jossa todetaan, mitä tuo säännös merkitsee, kun uuteen järjestelmään siirrytään: "Perustoimeentulon turvan kä-

site olisi perustelujen mukaan voimassa olevasta sosiaalilainsäädännöstä riippumaton eikä kiinnittyisi suoraan johonkin olemassa oleviin etuusjärjestelmiin. Lainsäätäjälle asetettavan toimintavelvoitteen luonteen mukaista olisi, että sosiaaliturvaa suunnataan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti.”

Siis meillä täytyy olla tietyt järjestelmät, tietty turvan taso niissä täytyy säilyttää, mutta ei voida lähteä siitä, että mitään muutoksia ei saada tehdä, vaan järjen käyttö täytyy olla sallittua ja voimavarojen kohdentamisen yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisesti täytyy olla parlamentin käsissä ja parlamentille mahdollista.

Arvoisa puhemies! Nyt käsittelyssä oleva uudistus on varsin keskeinen, ja sitä on todella hyvin pitkään valmisteltu. Jo 70-luvulla oli erilaisia komiteoita, jotka valmistelivat sitä, mutta ne eivät johtaneet mihinkään tulokseen. Vasta vuonna 89 asetettu K. J. Långin toimikunta pääsi siihen, että eduskunnalle on valmistunut valmis esitys.

Täytyy todeta, kun olin itsekin loppuvaiheessa K. J. Långin komitean jäsen, että silloin kun meillä oli hyvät ajat 1980-luvun loppupuolella, tilanne oli varsin vaikea. Silloin kuviteltiin, että lainsäädännöllä voidaan turvata vaikka minkälaisia etuuksia tahansa kansalaisille, mutta totuus on tämä: Oikealla talouspolitiikalla voidaan paremmin turvata kansalaisten sosiaaliset perusoikeudet kuin pelkästään lakeja säätämällä. Voi sanoa, että onneksi tästä esityksestä ei ole tullut sellaista DDR:läistä mallia, jonkalaisia toiveita ehkä jossakin vaiheessa oli jopa olemassa. Kun perusoikeustyöryhmä hioi tätä esitystä, voidaan sanoa, että siitä on tullut erittäin käyttökelpoinen esitys. Se on esitys, joka varmasti voi elää vuosikymmeniä tästä eteenpäin.

Tärkeätä on se, että kun aikaisempi hallitusmuoto sisälsi vain vapausoikeudet, tämä uusi pitää sisällään myös taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet. Meidän pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassamme on mielestäni täysin luonnollista se, että hallitusmuodon täytyy heijastaa niitä perusarvoja, jotka yhteiskunnassa vallitsevat. Mutta silloin, kun puhutaan, että hallitusmuoto antaisi tiettyjä oikeuksia, ns. subjektiivisina oikeuksina, tuo esitys pitää sisällään vain kaksi subjektiivista oikeutta, joista toinen on oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja toinen oikeus välttämättömimpään toimeentuloon, ns. eksistenssinimiin, eli jokaisen ihmisen täytyy kyetä elämään myös katto päänsä päällä tässä yhteiskunnassa.

Haluan korostaa sitä, että toivon, että kun tämä esitys hyväksytään, se ei siinä yhteydessä kuitenkaan vähentäisi ns. vapausoikeuksien arvoa, vaan vapausoikeudet säilyisivät erittäin suuressa arvossa siitä syystä, että yhteiskunnassa usein lainsäätäjä ja koneisto ovat yksilöä vastaan. Tässä suhteessa on tärkeätä, että lainsäädäntö turvaa myös sen, että yksilön asema säilyy ja yksilön oikeuksiin ei voida liian voimakkaasti puuttua.

Kaikkein keskeisimpänä keskustelussa, myös keskustelun kohteena täällä, on hallitusmuodon 15 a §:n 2 momentti. Siltä osinhan lähtökohtahan on hallituksen esityksen mukaan se, että kun tämä säännös hyväksytään, mitään välittömiä muutoksia voimassa olevaan sosiaalilainsäädäntöön ei tarvitse tehdä, vaan periaatteessa nykyinen taso täyttää ne edellytykset, mitä tämä perusoikeusuudistus toteuttaa.

Mutta olennaista on se, että meillä täytyy olla turvajärjestelmä tiettyjen tilanteiden varalle, jotka ovat työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys, vanhuus, lapsen syntymä ja huoltajan menetykset. Tietysti näissä kaikissa tilanteissa yksilö saattaa olla hyvin vaikeassa tilanteessa ja siitä syystä on oikein, että meillä velvoitetaan lainsäätäjä pitämään huolta siitä, että on jokin turvajärjestelmä. Mutta näistä turvajärjestelmistä säädetään laeilla, joiden sisältö on yksinkertaisessa lainsäätämisyjärjestyksessä toteutettavissa.

Olennaista on se, että nämä säännökset mahdollistavat hallitusten esitysten perusteiden mukaan olosuhteiden muutosten huomioon ottamisen ja myöskin sen, että niitä kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti. Eli kulloinkin pyritään siihen, että meidän sosiaaliturvajärjestelmämme pitkällä tähtäimellä on kestäväällä tasolla siten, että emme joudu esimerkiksi tilanteeseen, jossa meillä on korkea sosiaaliturvan taso, valtio velkaantuu, velka ylittää kantokynnyksen ja merkitsee sitä, että jouduttaisiin hyvin drastisiin voimakkaisiin sosiaaliturvajärjestelmän heikennyksiin. Tietysti tämä olisi todellisuudessa sellaista politiikkaa, joka vaarantaisi suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan.

Yksi seikka, joka tästä esityksestä ehkä jossain määrin puuttuu, on se, että täällä ei kiinnitetä huomiota verotuksen tasoon, koska se on tietty vapausoikeus mielestäni, joka kansalaisille pitäisi taata. Jos me ajatlemme kapinoita hallitsijoita vastaan, yleensä ne ovat syntyneet siitä, että on katsottu, että hallitsija kerää aivan liian paljon varoja omaan kassansa kansalaisilta. Tässä suhteessa täytyy toivoa, että kun ei perusoikeu-

deksi säädettä sitä, että tietty osa työn tulosta aina tulisi kansalaisten saada pitää omassa hallussaan, poliittinen päätöksentekijä eli tämä parlamentti nyt ja myöskin tulevaisuudessa harjoittaa politiikkaa, jolla tältä osin kansalaisten oikeudet myöskin toivottavasti turvataan.

Arvoisa puhemies! Kun tätä esitystä käsiteltiin, niin se peruseriaatteeltaan käsiteltiin varsin suuren yksimielisyyden vallitessa täällä eduskunnassa, ja toivon, että kun näin suuresta asiasta on kysymys, se saa taakseen mahdollisimman laajan enemmistön, kun sitä lopullisesti täällä salissa hyväksytään. Toivon, että tässä asiassa ei lähdetä pelaamaan poliittisilla argumenteilla eikä tätä pyritä käyttämään hyväksi niin, että pyrittäisiin torjumaan joitakin hallituksen esityksiä, vaan muistetaan se kokonaisuus, että kyse on siitä, että Suomen hallitusmuoto modernisoidaan tavalla, joka voi kestää useita vuosikymmeniä eteenpäin.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olin pyytänyt vastauspuheenvuoron ed. U. Anttilan käyttämään puheenvuoroon — joutuiko hän jo lähtemään. Joka tapauksessa hän kiinnitti huomiota siihen, että 15 a §:n 2 momentti takaa jokaiselle oikeuden perustoimeentulon turvaan siinä mainittujen tilanteiden, työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden jne. varalle. Näin todellakin on. Se ero, mikä tässä perusoikeusuudistuksessa ja voimassa olevassa toimeentulon lakisääteisen perusturvan suojassa on, on juuri se, että nykyinen, voimassa oleva toimeentulon lakisääteisen perusturvan suoja on käytännössä sidottu olemassa oleviin etuusjärjestelmiin, olemassa olevien etuusjärjestelmien yksittäisiin tasoratkaisuihin. Perusoikeusuudistus taas, niin kuin perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään, ed. Kemppainen, oli tältä osin lähes yksimielinen ja muistaakseni ainakin keskustan hyväksymä. Vasemmisto taisi jättää joitakin eriaviä mielipiteitä.

Perusoikeusuudistus lähtee siitä, että näiden riskitilanteiden varalta Suomen kansalaisille taataan oikeus perustoimeentuloon, mutta ei sitä sidota voimassa oleviin etuusjärjestelmiin ja niiden tasoihin, vaan nimenomaan sanotaan: ”Siten perustuslaki asettaisi lainsäätäjälle velvoitteen taata jokaiselle perustoimeentuloturvaan tarvitsevalle subjektiivisen oikeuden tällaiseen laissa säädettävään julkisen vallan järjestämään turvaan. Turva olisi yhteydessä säännöksessä lueltuihin sosiaalsiin riskitilanteisiin ja lailla kulloinkin

annettaviin säännöksiin, saamisedellytyksistä” — siis kotirouvalle vai ei — ”ja tarveharkinnasta ja menettelymuodoista”. Näin on perustuslakivaliokunta siinä vaiheessa, kun se antoi mietinnön tästä uudistuksesta, jota nyt käsitellään, nimenomaan todennut.

Ed. Kemppainen, kyse ei ole siitä, että muutettaisiin sitä, mitä silloin on säädetty, vaan kyse on siitä, että pidetään kiinni siitä, mitä silloin on säädetty.

Ed. Tiusanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On mielestäni paikallaan painottaa ja alleviivata sitä tosiasiaa, että tässä yhteiskunnassa eivät ainoastaan työttömät, vaan myös tuhannet eläkeläiset ja sairastavat ihmiset ovat riittämättömän taloudellisen, mutta myös tosiasiallisesti muun asiallisen hyvinvoinnin ja turvan ulkopuolella. Tuo perusturva on todella heikentynyt ennen muuta viimeisen neljän vuoden aikana. Tämä keskustelu osoittaa kyllä sen, että niin hallituksessa kuin tässä salissakin käydään vielä monta kädenvääntöä siitä, miten me perusturvaa tosiasiallisesti tulemme puolustamaan.

Ed. Alal-Nissilä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasi totesi, että tämä on pitkän ajan uudistus, jota ei saisi kytkeä tämän päivän tilanteeseen. Mielestäni on kuitenkin syytä kysyä ed. Sasilta, mikä on tämän lakiesityksen kiirehtimisen takana. Perustelen tätä sillä, että meillähän ovat sosiaalimenot kansantaloudessa jotain 90 miljardia. Valtion budjetissa ne ovat vain vajaat 50 miljardia. Nyt tilanne on se, että nämä ajankohtaiset säästöesitykset kohdistuvat vain tähän 50 miljardiin. Kaikkein korkeimmatkin ansiosidonnaiset etuudet, kuten korkeimmatkin eläkkeet, ovat kokonaan säästölistojen ulkopuolella. Ne ovat kolmikantaneuvottelujen takana.

Viime vaalikaudella me tiedämme, että ansiosidonnaiset etuudet olivat kaikki yleislakkouhan takana. Niihin ei saanut koskea. Nyt ne ovat kolmikantaneuvottelujen takana ja niihin ei saa koskea. Siinä on todellinen perusturvamuuri, johon Suomessa ei saa koskea. Sen sijaan hallitus lähtee siitä, että voidaan mennä aivan perusturvan ytimeen ja sillä tavalla todellakin vaikeuttaa ja tuoda tälläkin tavalla sitä kasautuvaa säästöä joidenkin ihmisten arkielämän tilanteeseen. Eikö, ed. Sasi, kuitenkin tätäkin uudistusta pidä jossain määrin peilata tätä tosiasiallista poliittista ja taloudellista tilannetta vasten, mikä ihmisillä tämän päivän Suomessa on?

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Sasille vähemmistösuojan poisto edustaa tervettä järkeä, niin kuin hän sanoi. Sen ymmärrän, kun hänen ideologiansa tunnen, ja sehän lähtee siitä, että hänen tervettä järkeään on se, että lapsilisiä voidaan heti leikata, että opintotukea voidaan leikata heti, että pieniä työttömyyspäivärahoja päästään leikkaamaan heti ja että pieniä eläkkeitä voidaan leikata heti. Minulle tämä ei ole mitään tervettä järkeä vaan erittäin kovaa ja kyynistä, epäsosiaalista politiikkaa. Tässä meidän katsantokantojemme ero on.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Tennilälle haluan todeta sen, että mielestäni olennaista on se, että elämme yhteiskunnassa, jossa parlamentti voi harkita, mikä on sosiaalisesti oikeudenmukaista ja mikä ei ole ja että asioita ei kytketä johonkin perustuslakiin, joka rajoittaa olennaisesti parlamentin toimintamahdollisuuksia. On selvää, että silloin ne kansanedustajat, jotka tekevät näitä ratkaisuja, myöskin kantavat vastuun. Jos ed. Tennilä on hallituksessa, hän äänestää hallituksen esitysten puolesta ja kantaa myöskin poliittisen vastuun omalla kentällään tekemistään päätöksistä. Se on aitoa demokratiaa eikä se, että kätkeydyttäisiin jonkin hallitusmuodon säännöksen taakse ja sanottaisiin, että kyllähän minä, mutta kun ne ei, vaan että uskalletaan tehdä päätöksiä ja kannettan niistä aidosti vastuu.

Mitä tulee ed. Ala-Nissilän puheenvuoroon, haluan todeta, että mielestäni tämän hallituksen aikana tavoitteena varmasti tulee olemaan se, että kaikki säästöt tehdään mahdollisimman tasapuolisesti. Me tiedämme, että edellisen hallituksen aikana ongelmana oli, että kun oli maatalouden eduista kyse, oli hyvin vaikeata tehdä säästöjä, ja tiedämme varsin hyvin, mistä se johtui.

Mitä tulee erilaisiin säästötoimenpiteisiin, niin kyllä ansiosidonnaiseenkin turvaan tullaan puuttumaan. Sikäli kun indeksikorotukset jäädytetään, ne tulevat koskemaan kaikkia sosiaali-etuuksia, eivät pelkästään ns. kansanvakuutus-turvaa, vaan myös ansiosidonnaista turvaa. Mielestäni on oikein, että pyritään siihen, että säästöt ovat mahdollisimman oikeudenmukaisia ja tasapuolisia kaikille kansalaisryhmille.

Ed. V a n h a n e n : Arvoisa puhemies! Minusta ne puhujat ovat olleet oikeassa, jotka ovat korostaneet sitä, että tämä laki on äärimmäisen pitkäjänteinen ja pitkäaikainen ja lain käsitte-

lyyn on suhtauduttava sillä vakavuudella. Tietysti samaa vakavuutta tarvitaan myös sen arvioinnissa, miten lakia mahdollisesti tuoreeltaan tul-taisiin käyttämään, ja erityisesti silloin lain voimaantulon aiennus herättää kysymyksen. Minusta olisi sääli ja uudistusta pahasti leimaava, jos aientamisen jälkeen ensimmäiseksi lakia käytettäisiin kansalaisten perusoikeuksien ja perusturvan murtamiseen.

Arvoisa puhemies! Poiketen siitä mitä puhemiesneuvosto esittää, ehdotan, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan, jolle sivistysvaliokunta, sosiaali- ja terveysvaliokunta sekä työasiainvaliokunta antavat lausuntonsa.

Ed. H y s s ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasi käytti puheenvuoron ja puhui oikeudenmukaisuudesta. Kenenkähän oikeudenmukaisuutta ed. Sasi tarkoitti? Ehkä on kokoomuslaista oikeudenmukaisuutta, että vähintään miljoonalta kaikkein huonoimmassa asemassa yhteiskunnassamme olevalta perusturvaa kavennetaan.

Ed. Zyskowiec mainitsi kotirouvat ikään kuin halventavana nimityksenä. Korostan edelleen, että kysymys ei ole rouvista tässä tapauksessa, vaan kotona työtä tekevista ihmisistä, ja kuten sanoin, tilastojen mukaan enemmistönä tässä kuitenkin ovat opiskelijat.

Ed. Z y s k o w i c z (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! En ole maininnut kotirouvia halventavana nimityksenä. Päinvastoin esimerkiksi oma vaimoni on tällä hetkellä virkavapaana kustannustoimittajan työstään. Jos vaimoni katkaisee jalkansa, en ymmärrä sitä, että sen jälkeen hänelle ryhdytään veronmaksajien rahalla maksamaan päivärahaa. Ei hänen toimeentulonsa tilanteessa, jossa hän on virkava-paalla, perustu siihen, että veronmaksajat hänelle siitä maksavat. Se perustuu siihen, että minä maksan siltä osin kuin on tarvetta. On aivan järjetöntä, että jos hän katkaisee jalkansa, sen jälkeen veronmaksajat ryhtyvät hänelle maksamaan.

Tämä on nykyjärjestelmä, tämä on sairausvakuutuksen peruspäiväraha, tämä on sitä ns. toimeentulon lakisääteistä perusturvaa, johon tänä päivänä ei saa puuttua muuta kuin 2/3 enemmistöllä. Tämä on tämän hetken todellisuutta nykyisessä lainsäädäntöjärjestyksessä.

Jos perusoikeusuudistus tulee voimaan, sen jälkeen voidaan esimerkiksi tällainen saamisedel-lytyksiä koskeva rajausta sairausvakuutuksen pe-

ruspäivärahaan tehdä. Sen tekee yksinkertainen eduskunnan enemmistö, joka myös kantaa teostaan poliittisen vastuun, ja mielellään ilmeisesti tässä tapauksessa kantaa.

Mitä tulee aikaistamiseen, josta ed. Vanhanen puhui, ja sen suhteista ajankohtaisiin asioihin, niin totta kai näillä on yhteys. Tämänhetkinen voimassa oleva perustuslaki lähtee siitä, että esimerkiksi lapsilisiin ei voida tehdä säästöratkaisuja. Lapsilisiä ei voida vähentää, ne on tulkittu listassa toimeentulon lakisääteiseksi perusturvaksi, jolloin lapsilisiin vähentäminen olisi äänestettävissä leppäämään nykyjärjestelmässä 1/3:n määrävähemmistöllä. Mikäli perusoikeusuudistus tulee nyt voimaan, sen jälkeen voidaan lapsilijärjestelmässä tehdä säästöjä, koska en usko, että perustuslakivaliokunta voisi tulkita, että lapsilisät ovat sellainen Suomen kansan perusoikeus johon ei voida puuttua.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan todeta, että kun hallituksen säästölistaa lukee, niin kyllä siinä kaikki etuudet ovat varsin kattavasti. On tietysti selvää, että kun valtio tekee menoissaan säästöjä, ne voivat kohdistua lähinnä vain etuuksiin joita kansalaisille annetaan. Mielelläni kyllä kuuntelen, mitä lisäleikkauksia keskusta vielä haluaa, jotta leikkaukset olisivat oikeudenmukaisempia kuin ne, mitä hallituksen säästölistassa on.

Täytyy todeta, että en minäkään ollut kovin ihastunut siitä, että lapsiperheiden osalta tehdään varsin suuria leikkauksia. (Ed. Zyskiewicz: Kuka siitä olisi?) Tältä osin täytyy todeta, etten ole itsekään ihan vakuuttunut siitä, ovatko nuo leikkaukset täysin tasapuolisia. Mutta haluan todeta, että niistä säästöistä ja leikkauksista on oikeampi keskustella silloin, kun salissa keskustellaan lapsilisistä ja muusta sosiaaliturvasta eikä siinä yhteydessä, kun keskustellaan perusturvasta eli siitä kehikosta, missä tulemme ja jatkossa tulevaisuudessa elämään. Sen keskustelun paikka on silloin, kun lapsilisistä keskustellaan salissa.

Ed. K o r k e a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kokoomuksen puolelta on nyt tullut selkeä tulkinta siitä, mitä he tarkoittavat perusoikeusuudistuksella ja mitä on aikomus toteuttaa. Odottelen tulkintaa sosialidemokraattien ja vasemmistoliiton enemmistön tai vähemmistön puolelta, mitä te tarkoittatte ja ajattelette perusoikeusuudistuksella. On aika oleellista tietää, ennen kuin teemme lopulliset päätökset, mitä aiotaan tehdä tämän uudistuksen myötä.

Silloin, kun asiaa käsiteltiin edellisen kerran, todettiin, ettei ole tarkoitus tehdä DDR:n kaltaisia tyhjiä perustuslain kirjaimia, joissa todetaan kaikkea hyvää kansalaisille, vaan on tarkoitus tehdä perusoikeusuudistus, jonka pykälien kirjaimella on todellisen sisältö. Edustajien Zyskiewicz ja Sasi tulkinta hallitusmuodon 15 a §:stä tuntuu olevan, että julkisen vallan turvaaminen ja riittävät sosiaali- ja terveystalvet tarkoittaa käytännössä sitä, että palvelujen taso voidaan viedä vaikkapa nolille tai ainakin lähelle sitä. Onko näin? Tätäkö sosialidemokraatit tarkoittavat perusoikeusuudistuksella, tämäkö on myös teidän linjanne? Emme me voi tätä ratkaisua tehdä ennen kuin tiedämme, mitkä tulevat olemaan tulevaisuuden linjanvedot tämän tärkeän uudistuksen suhteen. Sitten vasta voidaan päätös tehdä.

Ed. P e k k a r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun hallitusohjelmaa on luenut ja todennut muun muassa sen perusoikeussäännösten aikaistamistarpeen tai ajatuksen, joka sinne on kirjattu, ja kun toisaalta lukee sitä aika karmivaakin tapaa, millä kansalaisten perusturvaa oltaisiin hallitusohjelman mukaan leikkaamassa, on miettinyt näiden kahden asian, perusoikeussäännösten aikaistamisen ja leikkausten välistä yhteyttä. Oikeastaan ennen tässä salissa istumaani 25:tä minuuttia minulle on ollut vielä epäselvää, mikä näiden asiayhteys lopulta on. Mutta edustajien Zyskiewicz ja Sasi puheenvuorot tekevät sen kyllä täysin selväksi. Tarkoitus on, että avataan ovi menettelytavalle, jolla kovalla kädellä voidaan puuttua perusturvaan, periaatteessa aivan määrättömästi liittyen ed. Korkeaojan kysymykseen, aivan määrättömästi ilman minkäänlaisia rajoja ja reunoja. Silloin, kun lainsäädäntö oli edellisen eduskunnan aikaan käsitellyssä, ainakaan minä en muista ed. Zyskiewiczin antaneen tässä salissa vastaavaa tulkintaa kuin nyt. Voi olla, että en ollut kaikissa istunnoissa silloin mukana.

Olennoista on joka tapauksessa se tulkinta, mikä täällä nimenomaan edustajien Zyskiewicz ja ed. Sasi puheenvuoroissa on tullut. Myös minä mieluusti kuuntelin, mitä mieltä sosialidemokraatit ovat tästä asiasta. Keskusta periaatteessa on valmis seisomaan sen esityksen takana, minkä antamisessa me olimme vahvasti mukana, mutta emme sen esityksen takana olemisella ole valmiita menemään menettelyyn, jonka puolesta te, edustajat Zyskiewicz ja Sasi täällä puhuitte.

Ed. V a n h a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vieläkään ei ole tämä aientamisen logiikka oikein käynyt esille. Näin suuresta ja vakavasta asiasta on kyse, ja tällaista pientä aikataulutempuulua tässä on. Jos hallitusrintama haluaa heti aloittaa toimintansa lapsilisien leikkaamisella, niin teillä on siihen nykyisenkin lainsäädännön mukaan mahdollisuus, teillä on reipas 2/3:n enemmistö. Miksi siihen tarvitaan tällaista aikataulumuutosta?

Ed. A u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasi esitti mielestäni aika erikoisen tulkinnan oikeudenmukaisuudesta, kun hän arvioi uuden hallituksen säästölistaa. Hän totesi, että oikeudenmukaista ja tasapuolista säästämistä on se, että kaikilta otetaan, että kaikki etuudet ovat samalla viivalla. Mielestäni sosiaalista oikeudenmukaisuutta päinvastoin on tietysti se, että kansalaisten vähimmäisturvaa koetetaan säästöjä tehtäessä kaikin voimin varjella. Minusta näyttääkin, että uusi säästölista on tasapuolinen enemmänkin byrokraattisesta ja momenttinäkökulmasta. Ilmeisesti on otettu budjettikirja käteen ja katsottu momenteittain, että kun jokaisesta otetaan 10 prosenttia pois, niin se on tasapuolista, eikä ole ollenkaan arvoitu, miten oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti säästöt kohdistuvat kansalaisiin ja niihin, jotka kaikkein vähimmän turvan varassa elävät.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron jo ajat sitten ed. Sasin käyttämään puheenvuoroon, kun hän totesi, että eduskunnan kunnollisia päätöksiä ovat vain yksinkertaisella enemmistöllä tehdyt päätökset. Kyllä eduskunnan ihan oikea ja kunnollinen päätös on myös perustuslain hyväksyminen, ja siitä me käymme nyt keskustelua, minkälaista perusturvaa, minkälaisia perusoikeuksia me haluamme. Meillä oli eri tulkinta ja on edelleen ja minun mielestäni te olette muuttaneet siitä, mikä oli käsittelyn henkikaiksemmin.

Kotirouvavertaukseen haluaisin myös puuttua, mihin ed. Zyskows useasti minun mielestäni alentavasti on viitannut. Kyllä pitäisi katsoa, ketkä sitä saavat. Valtaosa on opiskelijoita ja valtaosa vähätuloisia. Ihmettelen, että kun te saksalaiseen, keskieuropaalaiseen systeemiin, nimenomaan kotirouvasysteemiin olette menossa, kun te olette pohjoismaista hyvinvointijärjestelmää nakertamassa ja purkamassa, niin te kyllä viete pois edellytykset siltä, että kotirouvana voi olla.

Ed. Z y s k o w i c z (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä rupeaa yleisö jo harvenemaan, joten ehkä jatkamme keskustelua siinä vaiheessa, kun perustuslakivaliokunnan mietintö palaa saliin. Mutta haluan ed. Pekkariselle kuitenkin nyt selvyiden vuoksi todeta, että oma linjani suhteessa perusoikeusuudistukseen on kyllä pysynyt ennallaan. Olen koko ajan ollut sitä mieltä ja olen edelleenkin, että Suomeen tarvitaan moderni sivistysvaltion perusoikeussäännöstö, joka sallii normaalit taloudellissosiaaliset lait, myös säästölait, säädettävän yksinkertaisella parlamenttienemmistöllä. Näin on kaikissa muissa maissa ja näin myös mielestäni tulee olla Suomessa. Toimeentulon lakisääteistä perusturvaa koskeva erityinen suojasäännös, lepäämäänjättämissäännös, on reliikki, joka on aihetta poistaa.

Mitä sitten tulee tähän logiikkaan, niin olen muutamaa kertaa jo sanonut, että voimassa oleva säännöstö lähtee siis siitä, että tietyt etuudet, tietyt lait ovat koskemattomia. Ne voidaan jättää lepäämään. Uusi perusoikeussäännöstö lähtee siitä, että kansalaisten perustavaa laatua olevat oikeudet on suojattu. Mutta olisi aivan mieletöntä väittää, että jos lapsilisiä esimerkiksi noin 50 markalla kuussa leikataan, se olisi Suomessa perustuslain vastaista. Toivon, että tähän maahan ei ikinä tule sellaista perustuslakivaliokuntaa, joka tällaisen tulkinnan ottaisi, koska se olisi mielestäni suorastaan järjetön tulkinta.

Mitä sitten tulee ed. Kemppaiselle näistä kotirouvista, haluan nyt selvästi niistä todeta, että keskustelun heistä aloitti ed. Hyssälä. Kun sanoitte, että kotirouvat ovat pienituloisia, niin kotirouvat ovat tulottomia, joiden toimeentulo ei perustu siihen, että veronmaksajat heille maksavat rahoja. En ymmärrä, miksi veronmaksajien pitää heille ruveta siinä vaiheessa maksamaan, kun he sairastuvat. Heidän toimeentulonsa perustuu sen jälkeenkin samaan kuin se on perustunut ennen heidän sairastumistaan.

Ed. Kiljunen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. S a s i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aulalle haluan todeta, että ei keskustan säästölista hallitusneuvotteluihin lähdetäessä kovinkaan paljon poikennut muiden puolueiden säästölistasta, kuitenkin siltä osin, että maatalouden säästöt olivat olennaisesti pienempiä kuin muilla puolueilla. Tietysti olisi mielenkiin-

toista tietää, millä tavalla keskusta olisi ollut valmis painottamaan sosiaalipuolen säästönsä. Siitä mitään konkreettisia esimerkkejä ei saatu, kun hallitusneuvottelut eivät sitä pitemmälle kaiken kaikkiaan edenneet.

Haluan todeta, että ei kovin oikeudenmukaisesti ole sekään, jos keskusta haluaa kokonaisuudessaan romuttaa koko ansiosidonnaisen turvan. Kyllä tilanne on se, että jos henkilöt omasta palkastaan ja työnantaja kustannuksina maksaa ansiosidonnaista sosiaaliturvaa, niin on aivan kohtuullista, että tällainen järjestelmä myös säilytetään. Täytyy myös muistaa se, että perheillä on toki aina ongelmia sopeutua uusiin tilanteisiin, varsinkin jos putoaa työelämästä kokonaisuudessaan pois, joten ansiosidonnaiselle sosiaaliturvajärjestelmälle on olemassa varsin hyvät perusteet tämänkin päivän yhteiskunnassa. Eikä voida lähteä siitä, että yksipuolisesti kehitettäisiin vain perusturvaa unohtamalla ansiosidonnainen sosiaaliturvajärjestelmä kokonaisuudessaan.

Ed. M. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lähtisin liikkeelle lähinnä siitä, että ne leikkaukset, joita hallitusohjelmassa esitetään, käsittäakseni eivät tällä hetkellä kohdistu kaikkein köyhimpään väestönosaan, koska edelleenkin on olemassa toimeentulotukinormitaulukot. Mutta se, mikä on ongelmana, on, että ehkä tulee taas uusia asiakkaita sitä kautta, että pieni- ja keskituloisten ihmisten kautta, joiden lapsilisiin, eläkkeisiin ja asumistukeen kohdistuvat nyt nämä leikkaukset, asiakasmäärää lisätään. Tämä on ollut ongelmana viimeiset neljä vuotta, että aina, kun on tehty sosiaalipoliittinen leikkaus, toimeentulotukiasiakkaiden määrä on noussut. Enemminkin mielestäni pitäisi lähteä liikkeelle siitä, että tätä järjestelmää kaiken kaikkiaan järjeitettäisiin ja katsottaisiin, mitä päällekkäisyyksiä sosiaalitoimiston, Kelan ja työvoimatoimiston välillä on.

Ed. Tenilä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minä en voi enkä halua antaa ed. Korkeaojalle vasemmistoliiton enemmistön tai vähemmistön tulkintoja. Meillä on vasemmistoliiton eduskuntaryhmä. Minä annan oman kantani tässä julki, ja se on tietysti se, joka minusta on aivan selvä, että nyt kiirehditään perusoikeus uudistusta vain sen vuoksi, että päästään nopeasti leikkaamaan yksinkertaisella enemmistöllä, tarvittaessa sillä, lapsilisiä ja opintotukea ihan ensimmäisessä vaiheessa ja sitten perään työttö-

myyspäivärahoja, asumistukea ja myös eläkeindeksi jädäyttämään. Tässä on ihan selvä logiikka: mahdollisimman nopeasti vähemmistösuoja pois, jotta päästään kiinni perusturvaetuuksiin.

Tämä on minun käsitykseni. Paljon pitäisi tapahtua, että käsitystäni muutan, varsinkin kun olen nyt kuullut niin selvästi edustajien Zyskoviczin ja Sasin tulkinnat. Eihän niissä ole mitään tulkittavaa, ne ovat sitä sanelua, jota kokoomus pääsi jo hallitusneuvotteluissa tekemään.

Ed. Kemppainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan vielä todeta ed. Zyskoviczille kotirouva-asiasta, että suomalaisessa ja pohjoismaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä kaikki kansalaiset ovat universaalisti vakuutetut sairauden, työttömyyden jne. varalta. Jos tämä periaate romutetaan, silloinhan te olette siirtämässä meitä keskieurooppalaiseen järjestelmään, joka perustuu nimenomaan työntekoon. Eihän vakuutus, josta mielestäni Marjatta Stenius-Kaukonen meitä hyvin opetti, tarkoita sitä, että jokaisen, joka maksaa vakuutusmaksut, pitää saada takaisin ne rahat sieltä. Vakuutusmaksujahan kerätään sillä tavalla, että ne, joille käy huonosti, joilla ei ole tuloja tai jotka sairastuvat ja joille tulee siitä kuluja, saavat korvauksen. Mielestäni tämä on nimenomaan pohjoismainen universaali sosiaaliturvajärjestelmä, ja sitä olisi pitänyt puolustaa.

Kun ed. Sasi kysyi, mistä keskusta olisi säästännyt, jos olisi neuvotteluja jatkettu, niin yksityiskohtia ei tietysti ole, mutta sosiaalimenot ovat Suomessa 190 miljardia markkaa. Nyt säästetään 50 miljardista, jotka ovat budjetissa. Ja ne, jotka ovat budjetissa, kohdistuvat samoihin perheisiin, samoihin ihmisiin, ja sillä tavalla ne lisäävät haitannaisvaikutusta, joka useista säästöistä tulee. Tämä on väärin. Säästöohjelma olisi pitänyt tehdä sillä tavalla, että vastuuta olisi kannettu laajemmin.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kemppainen pitkälti jo sanoikin sanottavani, mutta toistan vielä niiltä osin, että minäkin annan tunnustuksen edustajille Zyskovicz ja Sasi siitä, että he ovat tehneet nyt selväksi meille sen, mikä on hallituksen aikomus ja tarkoitus tässä asiassa. On hieman eriskummallista, että päähallituspuolueen puolelta ei ole annettu tulkintaa, mutta ainakin me keskustassa luotamme siihen, että nämä herrat puhuvat koko hallituksen kieltä, sitä ajatusta, mikä on koko

hallituksella. (Ed. Korkeaajan välihuuto) — Ed. Korkeaaja, on syytä luottaa siihen, että edustajat Sasi ja Zyskowitz puhuvat koko hallituksen suulla.

Ed. Sasi, me varmasti pääsemme lähipäivien aikana siihen keskusteluun, mistä olisi pitänyt leikata tässä tilanteessa, missä tällä hetkellä ollaan. Keskustan vastaus tulee lähipäivinä koko eduskunnan kuultavaksi, koko Suomen kansan-kin kuultavaksi. Mutta älkää, ed. Sasi, viitsikö kertoa ihan sellaista, että keskusta olisi vaatimassa koko ansiosidonnaisen sosiaaliturvan romuttamista. Mistä te sellaista olette kuullut tai luke-
nut?

Niin kuin ed. Kemppainen sanoi, 190 miljardia markkaa on tämä kokonaisuus. Perusturvan osuus siitä on vain muutama kymmenen miljardia markkaa. Siihen te nyt käytte ja lähes vain siihen kiinni tässä hallitusohjelmassa, mikä on annettu. (Ed. Zyskowitz: Ei, kyllä me käymme maataloudenkin kimppuun!) — Valtaosaltaan, silloin kun puhutaan sosiaaliturvasta, ed. Zyskowitz, käytte nimenomaan perusturvaan.

Ed. J. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on lahjakkaasti kuunneltu vääriä profeettoja ja levitetty vääriä profetiaa. En ota kantaa, missä asioissa kummaltakin puolelta tätä on tullut. Muistuttaisin perusoikeusuudistuksen perussisällöstä: Se lujittaa kansalaisten perimmäisten sivistyksellisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien turvaa. Se kovettaa sitä ydintä kaikkein tärkeimmän perustoimeentuloturvan yllä. Me varmasti osaltamme pidämme siitä huolta ja perustuslakivaliokunnan jäsenet pitävät sen irrallaan poliittisista ryhmäyhteyksistä. Tosin viime vaalikaudella esimerkiksi keskustan äänestyskäyttäytyminen perustuslakivaliokunnassa oli täysin poliittista esimerkiksi työllisyyslain tulkinnoissa. Toivottavasti tällä vaalikaudella myös keskustan ryhmä pääsee tästä irti.

Perusoikeudet tulkitaan sen jälkeen, kun perusoikeusuudistus on saatettu voimaan, uudelta pohjalta. Se mahdollistaa myös irtaantumisen siitä mekanistisesta perusturvakäsitteestä, jota on tähän saakka sovellettu, että tarveharkinnasta riippumatta, kun jokin asia on luokiteltu lapsilisäksi tai kansaneläkkeeksi, silloin sille on annettu lepäämäänjättämissuojaa riippumatta siitä, vaikka esimerkiksi kansaneläkkeen pohjaosa maksettaisiin 20 000 markan tai 30 000 markan kuukausittaista eläketuloa saavalle. Sille on annettu sama suoja kuin työttömän peruspäivära-

han 1 markan heikennykselle 116 tai 118 markan tasolta. Tällaisista mielettömyyksistä voidaan päästä eroon ja todella vakavasti rakentaa uudenlainen perusoikeuskäsite ja -suoja sille kansalaisten välttämättömälle perustoimeentulon turvalle, josta perusoikeusuudistuksessa perimmältään on kysymys.

Ed. Perho-Santala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on keskustan taholta kritisoitu sitä, että ei ole käyty läpi kaikkia sosiaaliturvamenoja, lähinnä ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta ja eläketurvasta. Tältä osin on muistutettava siitä, mitä hallitusohjelmassa lukee. Siellähän edellytetään, että eläkepolitiikkaa koskevat uudistukset astuisivat voimaan jo ensi vuoden alusta, ja ne tulevat käytännössä tarkoittamaan säästöjä. Samoin on kirjattu, että ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta koskeva kokonaisuudistus toteutetaan. Mutta niin kuin hyvin on tiedossa, nämä asiat on perusteltua valmistella kolmikantaisesti, ja sen takia ne eivät ole toimeenpantavissa kaikilta osin vielä ensi vuoden alussa.

Mitä tulee keskustan kannanottoihin ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta tai ylipäättänsä ansiosidonnaisesta turvasta, kyllä minä olen kuullut useita puheenvuoroja, joissa keskustan edustajat ovat todenneet, että asteittain ansiosidonnaisesta turvasta pitää kokonaan luopua ja siirtyä yksityisvakuutuksen käyttöön. Kyllä ansiosidonnainen turva on tärkeä osa tätä kokonaisuutta, ja sen puolustaminen ei tarkoita sitä, etteikö säällinen ja kohtuullinen perusturva, vähimmäisturva, niin kuin tässä perusoikeusuudistuksessa on tarkoitettu, edelleenkin ole kansalaisten käytettävissä.

Ed. Härmäläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En halua muuten ottaa kantaa tähän keskustan ja kokoomuksen väliseen kiistelyyn, mutta kuitenkin yhden asian haluan todeta. Budjettialijäämiä voidaan supistaa vain puuttamalla budjetin menoihin ja tuloihin ja valtion menoissa voidaan säästää vain leikkaamalla valtion menoja. Tämä on yksinkertainen asia, ja se pitää myös keskustan ryhmässä tajuta.

Työeläkevarat on kansantalouden kirjanpidossa ryhdytty lukemaan julkisiksi menoiksi, mutta ne eivät ole budjettimenoja, eikä budjettisäästöjä saada aikaan puuttamalla esimerkiksi yksityisten työeläkelaitosten puolelle kuuluvien menoihin. Se on eri asia, mitä eläkelainsäädän-

nön järkevyyteen ja mahdollisiin muutostarpeisiin muuten tulee.

Mutta asia on niin selvä kuin pläkki: Valtion menoja voidaan säästää vain leikkaamalla valtion menoja.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä on kysymys siitä, että perusoikeusuudistusta ollaan lähettämässä perustuslakivaliokuntaan. Kun muistetaan tämän asian valmistelu, niin siinähan keskustalla oli erittäin keskeinen osa. Sen aloitti oikeusministerinä Hannele Pokka ja sitä jatkoi oikeusministeri Anneli Jäätteenmäki. Mekin sosiaali- ja terveysvaliokunnassa olisimme halunneet joitakin pykälätarkennuksiaikin tehdä, mutta silloin hallituksessa valtaa pitänyt keskusta lähti siitä, että valmistelu on niin hyvin tehty, että mitään muutoksia ei tarvita. Tämä on asian olennaisin osa.

Kyllä varmasti ed. Kemppainen ja ed. Pekkarinen pääsevät käsittelemään yksittäisiä lakeja, joita tullaan myöhemmin budjetin yhteydessä antamaan. Mutta nyt on kysymys todellakin siitä, että Suomen perustuslakeihin tulisi kansalaisten sivistykselliset, taloudelliset ja sosiaaliset perusoikeudet. Tämän eduskunnan yksi tärkeimpiä tehtäviä tulee olemaan se, mitä nämä tulevat käytännössä tarkoittamaan.

Saattaa olla todellakin niin, että yksittäisten lakiesitysten osalta eduskunnan perustuslakivaliokunta ja tarvittaessa sen enemmistö tulee tulkitsemaan sitä, mikä on näitten tavoite. Mutta minusta perustuslakivaliokunnan käsittely tässä asiassa riittää, koska erikoisvaliokuntien lausunnot näistä on jo perusteellisen käsittelyn jälkeen viime eduskunnassa saatu.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Ensinäkin kannatan ed. Vanhasen tekemää ehdotusta, joka koskee valiokuntaan lähettämistä.

Rouva puhemies! Minä olen ollut perinteisesti lepäämäänjättämissäännöstön purkamisen ankara vastustaja. Siitä huolimatta, että, niin kuin ed. Tennilä totesi, eduskunnan loppuajoina perusoikeusuudistusta käsiteltäessä olen erehtynyt johtolauseita koskevassa äänestyksessä äänestämään näkemysteni vastaisesti, katson kuitenkin itselläni olevan oikeuden hiukan käsitellä tätä asiaa erityisesti vasemmistoliiton suuntaan. Nimitäin vasemmistoliitolla on tässä lepäämäänjättämissäännöstön purkamisessa erittäin mustat jäljet ja sitä on hyvä nyt pehmittää, kun siellä näyttää olevan selvää rakoa jo hallituksen alkuvaiheilla. Vasemmistoliitto näyttää olevan sel-

keästi hajoamassa kahtia jo tässä kysymyksessä, joten pikkaisen lisää löylyä siihen suuntaan.

Lepäämäänjättämissäännöstön purkamisenhan sai alkunsa jo aikaisemmin, mutta erityisesti vuonna 92 vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajan Esko Helteen hillittömästä halusta puuttua presidentin valtaoikeuksiin. Hän oli tällaista suuntausta vastaan valmis myymään, ei nyt omaa äitiään, niin kuin sanotaan, kun se on jo liian raskasta sanottavaa, kuitenkin köyhän asian tässä eduskunnassa sillä tavalla, että se on nyt johtanut siihen, että laillisilla oikeuksilla ei pystytäkään enää perusturvaan tässä yhteiskunnassa puolustamaan. Silloin täällä eduskunnassa pääsivät hallitusryhmät, sosialidemokraatit ja vasemmistoliitto sopimukseen siitä, että lepäämäänjättämislainsäädäntöä lähdettiin vuonna 92 purkamaan oikeastaan kahdessa vaiheessa: ensin siltä osin, mikä koski sellaista tavallista lainsäädäntöä, joka ei ollut sidoksissa perusturvaan, ja nyt tässä vaiheessa, perusoikeusuudistuksen yhteydessä, on mennyt toinen osuus tästä systeemistä.

Eräät kansanedustajat, muun muassa ed. Tennilä ja ed. Laakso olivat varmasti silloin niiden joukossa, vastustivat vuonna 92 tämän kehityksen liikkeellelähtöä, joka nyt on johtamassa lepäämäänjättämissäännöstön lopulliseen purkamiseen. Muut olivat sosialidemokraattien kanssa samaa mieltä ja yhtyivät hallituksen näkemyksiin. Täällä käytiin silloin ankara keskustelu. Ryhmät pitivät välillä kokouksia ja taas tultiin saliin asiasta väittelemään, mutta näinhän siinä sitten loppujen lopuksi kävi.

Ensimmäinen vaihe, joka poisti lepäämäänjättämismahdollisuuden sellaisilta laeilta, jotka eivät koskeneet perusturvaan, ei ollut niinkään vaarallinen. Se olisi ehkä sellaisenaan ollut ihan hyväkin asia, mutta toinen kysymys, jonka ääri-ajoilla nyt liikutaan, on perusturvan ja vähäosaisen ihmisen kannalta dramaattinen. Perustellaan sillä, että perusoikeusuudistuksessa 15 a §:ään tulee merkintä siitä, että yhteiskunta pyhästi vannoo pitävänsä huolta yhteiskunnan vähäosaisten perusturvasta siten kuin lailla määrätellään. Tätä ei sanota itse pykälässä muistaakseni. Tämä on kuitenkin asian todellinen sisältö. Siis siellä julkaistaan periaate, että näin pitää olla, perusturva tulee säilyttää siten ja sen tasoisena kuin lailla säädetään. Nyt sen mukaan, kuin tässä edistytään käy niin, että yksinkertainen enemmistö määrää salissa sen tason, joka on riittävä, että ihminen pysyy elossa. Tämä vie pois yhteiskunnassa poliittisen turvan vähäosaiselta

vähemmistöltä, jota tähän saakka pystyi puolustamaan yksi kolmasosa salin kansanedustajista äänestämällä sellaisen lain lepäämään, joka rikoi tällaista perusturvaa.

Lain aikaistamisella on tietysti selvä merkitys sille, että leikkaukset, jotka hallitus nyt on hallitusohjelmassaan esittänyt, ovat selkeästi perusturvaan puuttuvia ja hallitus tarvitsee tätä systeemiä tuekseen. Tosin se olisi ilman sitäkin nykyisillä voimasuhteillaan pystynyt, vaikka lepäämäänjättämissäännös olisi ollut voimassakin, kaatamaan tämän järjestelmän. Ehkä hallitus lähtee siitä, että kun vasemmistoliitto joka tapauksessa repeää perusturvaa koskeissa leikkauksenestyksissä, loppu eli sosialidemokraatit ja kokoomus pystyvät, kun lepäämäänjättämissäännöstä ei ole voimassa, viemään tahtonsa lävitse. Tämä ilmeisesti on kokoomuksen ja sosialidemokraattien tarkoitus.

Entisen hallituksen aikana, keskusta — kokoomus-hallituksen aikana ei puututtu perusturvaan. Puututtiin jossakin määrin mutta äärimmäisen vähäisesti ja valikoiden. Nykyisin tämän hallituksen aikana raaka juustohöylä näyttää leikkaavan joka puolelta. Silloin tarvitaan juuri lepäämäänjättämissäännösten romuttamista, jotta tarvittaessa yksinkertaisella enemmistöllä sosialidemokraatit ja kokoomus pystyvät tämän tekemään, vaikka muut pienryhmittymät jäisivät tästä laivasta pois. Tämähän on selvästi lain aikaistamisenkin tarkoitus. Tämä on kylmää ja kovaa peliä valitettavasti.

Ed. J. Koskinen: Arvoisa puhemies! Oikaisen vain ed. Aittoniemen puheen alkuosaa. Loppuosan ilmeinen väärinkäsitys kävi kaikille kuulijoille varmaan ilman oikaisuakin selväksi.

Hän puhui, että ed. Helteen ponsista olisi lähtenyt liikkeelle määräenemmistösäännösten muuttaminen ja perusoikeusuudistuksen suorastaan. Kuitenkin juuret ovat 40-luvun lopun ja 50-luvun uudelleen muotoutuneissa valtiosäännöissä, esimerkiksi Saksan, Italian ja muiden sodan jälleenrakennusvaiheessa uudistetuissa perustuslaeissa, ja 70-luvulla kansainvälisessä YK:n johdolla laaditussa tss-oikeuksia koskevassa sopimuksessa. Sieltä löytyvät perusoikeuksien juuret, ei meidän taktisista tai poliittisista äänestysistämme, jotka nekin tietysti ovat välttämättömiä ja ovat meilläkin jo 70-luvulla liikkeelle pantua perusoikeusuudistusta olleet osaltaan vauhdittamassa.

Uudistus tosiaankin parantaa perusoikeus-suojaa. Se tekee sen kiinteämmäksi ja harkitum-

maksi toivottavasti jatkossa. Samallahan koko suomalainen lainsäädäntömenettely yksinkertaistuu, kun poistuu käytännöllisesti katsoen kokonaan lepäämäänjättämismahdollisuus. Se jää koskemaan vain itse perustuslakitekstien muuttamista.

Tässä yhteydessä, kun on väitetty toistuvasti, että uudistusta nyt aiennettaisiin sen takia, että päästäisiin leikkaamaan, normaali tapahan on vaalien yli siirtyneissä valtiosäännön muutosesityksissä, että ne mahdollisimman pikaisesti ja ripeästi käsitellään ja saatetaan voimaan. Itse asiassa aikataulun lukkoon lyöminen hallitusneuvottelujen yhteydessä on ollut aika lailla turha ja antanut väärää kuvaa siitä, että juuri tällaisista syistä oltaisiin liikkeellä. Ihan lainsäädännön tarpeen takia on syytä käsitellä kiireesti perusoikeusuudistus.

Ed. Kemppainen: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen 15 a § osoittaa juuri sen pelon, josta kokoomuksessa on varoiteltu ja josta edustajat Zyskiewicz ja Sasikin totesivat, että meidän ei pitäisi tehdä tällaista DDR:läistä lainsäädäntöä.

Silloin, kun lakeja säädettiin, oli nimenomaan tarkoitus, että olisi jotakin lihaakin luun päällä lainsäädännössä. Mutta tällä tulkinnalla, jonka te teette, tästä tulee vain komea julistus, niin kuin juuri te olette arvostelleet, että DDR:ssä tehtiin komeita julistuksia mutta niillä ei annettu sitä turvaa, joka on tarkoitettu. Meidän tarkoituksemme on nimenomaan, että on niin paljon lihaa, että tässä jää aikaisempi tulkinta perusturvasta perusoikeuksien sisään.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Ed. Zyskiewiczin näkemys näkyy jo senaikaisesta kai vuonna 1992 tehdystä mietinnöstä. Siellä hän selkeästi näkee asian niin, että voidaan pikkuisen leikata perusturvan puolelta, jotenkin tähän tyyliin vähän sellainen pikkunäppärä lausahdus siellä.

Ed. J. Koskiselle totean sen, että totta kai näistä asioista on aina puhuttu, koska lepäämäänjättämislainsäädäntö on joskus säädettykin. Mutta nimenomaan — se sanottakoon ed. Helteen kunniaksi — se on eräs hänen suuria saavutuksiaan salissa. Harvalla on esittää sellaisia niin suuriin mittasuhteisiin vaikuttavia asioita kuin presidentin valtaoikeuksiin. Sen ehtona ja hintana oli se, että vasemmistoliitto hyväksyi yhdessä sosialidemokraattien kanssa tämän suunnituksen, joka nyt on johtamassa siihen, että ihmi-

set joutuvat poliittisen ja yksinkertaisen päätöksenteon armoille oman perusturvansa suhteen. Siitä on kysymys.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Vanhanen ed. Aittoniemen kannattamana ehdottanut, poiketen puhemiesneuvoston ehdotuksesta, jonka mukaan asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan, jolle sivistysvaliokunnan, sosiaali- ja terveysvaliokunnan sekä työasiainvaliokunnan tulee antaa asiasta lausunto.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Puhemiesneuvoston ehdotus ”jaa”, ed. Vanhasen ehdotus ”ei”.

Toinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 95 jaa- ja 45 ei-ääntä; poissa 59. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt puhemiesneuvoston ehdotuksen.

Asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Esitellään luettelon 6) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön (HE 248/1994 vp)

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Rask: Arvoisa rouva puhemies! Olen saanut ystävältä ohjeen, joka monesti on auttanut ja säästänyt energiaa: ”Ei kannata käydä taisteluja, jotka tietää häviävänsä!” Kuitenkin pidän velvollisuutenani kerrata muutamia asioita, jotka liittyvät nyt esillä olevaan lakiesitykseen.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallintolaki on levänyt yli vaalien pari kuukautta ja on lähdessä perustuslakivaliokunnan käsittelyyn. Esitin edellisessä eduskunnassa lain hylkäämistä mm. niillä perusteilla, että laki on hyvin voimakkaita ristiiriitoja herättävä, se on yksipuolinen, lain valmistelu on ollut puutteellista, muun muassa kolttasaamelaisten, joita Sevettijärven seudulla asuu noin 600, asema on määrittelemättä ja tämän lisäksi saamelaiskäsite on hyvin tulkinnanvarainen ja epäselvä.

Puutun nyt kuitenkin vain kaikkein eniten epätietoisuutta ja levottomuutta aiheuttavaan asiaan tämän lain säätämisen yhteydessä. Keskeinen kysymys on se, mitä tarkoitetaan alkupepäiskansojen kulttuurilla. Poronhoito, metsästys ja kalastus ovat alkupepäiskansojen perinteisiä elinkeinoja, mutta ne ovat muidenkin, myös suomalaisten Lapissa elävien ns. lantalaisten perinteisiä elinkeinoja. Oikeus edellä mainittujen elinkeinojen harjoittamiseen tulee olla sekä saamelaisilla että suomalaisilla Lapissa asuvilla ihmisillä.

Kun lakia edellisessä eduskunnassa käsiteltiin, perustuslakivaliokunta kirjasi mietintöönsä seuraavaa: ”Käsiteltävänä olevan uudistuksen tarkoituksena ei ole saada aikaan muutoksia poronhoidon, metsästyksen ja kalastuksen alalla.” Tämä lyhyt toteama ei kuitenkaan ole riittävästi hälventänyt epäilyksiä siitä, mitä tulevaisuus tuo, sillä perustuslakivaliokunta tiivistä tahtonsa ponteen, joka kuuluu seuraavasti: ”Perustuslakivaliokunta edellyttää hallituksen laativan mitä pikimmiten selvityksen siitä, millä tavoin ja millaisin käytännön vaikutuksin esteet ILO:n alkupepäiskansasopimuksen ratifioimiselle ovat poistettavissa.”

Tämä Ilon sopimus edellyttää mm. sitä, että selvitetään alkupepäiskansojen oikeudet maahan ja perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen. Suomessa asuu noin 6 400 saamelaista. Utsjoella he ovat enemmistönä, Inari on saamelaiskunta, ja Enontekiöllä heitä asuu noin 10 prosenttia kunnan väestöstä.

Nyt tulevaa perustuslakivaliokunnan käsitteilyä ajatellen olen halunnut tuoda esille seuraavaa: Mielestäni perustuslakivaliokunnan tulisi mietinnössään mahdollisimman selkeästi ilmaista, ettei tällä lailla puututa yhtenkään Lapissa asuvan ihmisryhmän elinkeinojen harjoittamiseen. Edellisen perustuslakivaliokunnan lausuma ponsi on turha ja suorastaan haitallinen, koska kuitenkin on kyse kulttuuri-itsehallinto-laista.

Lapissa kuitenkin eletään ja halutaan elää rauhassa, ja siellä on syytä keskittyä niihin ajankoh-taisiin ongelmiin, joita ihan pohjoisimmassa saamelaiskunnassa ovat ylisuuret porokarjat, jotka ovat kolonneet jäkäläkankaat hyvin ohuiksi.

Riippumatta siitä, mitä eduskunta nyt asiassa säätää, saamelaisten itsehallinto on vasta muo-toutumassa. Viimeisimpien uutisten mukaan saamelaiset pyrkivät lähivuosien aikana perusta-maan kolmen Pohjoismaan saamelaisalueiden yhteisen itsehallintoelimen, jolla olisi virallinen edustus mm. Barentsin euroarktisessa alueneu-vostossa. Tämä yhteistoimintaelin olisi hallin-nollis-poliittinen ja toimisi kansallisvaltioiden saamelaisjärjestöjen kattojärjestönä.

Asia on hyvin mielenkiintoinen, ja nähtäväksi jää, mitä siitä tulee. Norjassa asuu noin 20 000 saamelaista. Ruotsissa heitä on noin 10 000 ja Venäjällä 1 000. Kuitenkin tämä asia on niin paljon tunteita pohjoisessa herättänyt, että se pitää saada järjestykseen ja muistaa se asia, että ihmisarvo on kuitenkin kaikkein tärkein. Enem-mistö ei saa sortaa vähemmistöä, mutta myös-kään vähemmistö ei saa sortaa enemmistöä. Niin kuin totesin, saamelaistenkin keskuudessa on oma vähemmistönsä, koltat, joiden asiaan ei tässä perustuslakivaliokunnan mietinnössä edelli-sellä kerralla oltu puututtu.

Ed. T e n n i l ä : Rouva puhemies! Sosialide-mokraatit yllättivät viime eduskunnassa, tai sa-notaan, että osa sosialidemokraateista yllätti vi-me eduskunnassa ja äänesti lepäämään tämän lain saamelaisten kulttuurisesta itsehallinnosta. Minulle se oli suuri yllätys, koska eihän tässä lakiesityksessä ole mitään sellaista, joka näin dramaattiseen toimenpiteeseen olisi aihetta anta-nut. Mutta toisaalta jos tällainen aikalaisä tarvitiin, niin käytetään se sitten hyväksi, kun se ker-ran otettiin.

Eli mistä sitten on kysymys? Ensinnäkin siitä, että saamelaisten kielen ja kulttuurin säilyminen ja kehittäminen tulee ehdottomasti varmistaa ja siihen pitää antaa riittävät resurssit. Saamelaisil-le kuuluu myös oikeus saada sanansa sanottua heitä koskevissa asioissa. Juuri siitä lepäämään jätetyssä laissa perimmältään onkin ja itse asiassa vain siitä kysymys. Asiallisestihan laki merkitsee sitä, että saamelaisvaltuuskunta muuttuu lakiin perustuviksi saamelaiskäräjiksi.

Niin kuin sanoin, edellisessä eduskunnassa vaalien alla syntyi ja synnytettiinkin semmoista epäselvää tilannetta, jossa myös sosialidemo-kraateilla oli osansa yllättävästi. Tämä epäsel-

vyys johti sitten pohjoisessa pelkoihin siitä, että tämä laki koskisikin myös elinkeino-oikeutta. Tästä ei kuitenkaan lakipykälissä ole mitään mainintaa.

Epäselvyyksien synnyttämisen mahdollisuus tuli lakiesitykseen perusteluissa olevasta EU-lin-jan esittelystä. Euroopan unionihan lähti siitä, että poronhoito voidaan antaa saamelaisten eri-tyisoikeudeksi. Se voidaan antaa, jos niin halu-taan, eikä toisinpäin, että se pitää antaa. Mutta tästä syntyi sitten kyllä, se on totta, erilaisia tul-kintoja, epäselvyyksiä ja pelkoa, ja tätä lisäksi varmasti se, että Ruotsissa ja Norjassa poronhoi-to on saamelaisten erioikeus.

Nyt kun perustuslakivaliokunta lähtee tätä käsittelemään, niin tärkeätä on se, että kun pykä-lät varmasti jäävät entiselleen, niin kirjoitetaan niin selvät perustelut, ettei kenellekään jää mah-dollisuutta tahattomaan tai tahalliseen väärinkä-sitykseen tämän lain tarkoituksen ja sisällön osalta. Eli siellä pitää sanoa hyvin yksiselitteisesti se, että tässä ei olla puuttumassa vähimmässä-kään määrin elinkeino-oikeuteen. Enontekiöllä, Utsjoella ja Inarin kunnassa mahtuvat harjoitta-maan poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä niin suomalaiset kuin saamelaisetkin hyvässä sovussa ja rinnatusten, niin kuin on tehty satoja vuosia.

Mitään muutostahan ei kyllä esitetäkään, mutta sanottakoon tämä sitten niin selvästi, että kaikki spekulatiot loppuvat, koska pelkäänpä sitä, että tämä kiista kuitenkin jatkuu. Tilanne on aika herkkä ihan ylimmässä Lapissa. Siellä on tiettyjä jännitteitä, siellä on pelkoa ja epävar-muutta. Lainsäädännön pitäisi kaikilta osiltaan, myös perustelujen osalta, olla nyt niin selvää, että ei jää mitään epäselvyyttä eikä myöskään mah-dollisuutta synnyttää väärinkäsityksiä.

Minusta vähän tuossa ed. Raskin puheenvuo-rossa edelleen lietsottiin jotain semmoista, jota ei ole olemassakaan. Sanon tämän ihan kaikella ystävyydellä. Kyllä löytyy miljoona ongelmaa, jos niitä oikein tosissaan rupeaa kaivamaan, ja vähemmistöstä löytyy vielä vähemmistö ja vielä pienempi vähemmistö ja sotku tulee loputtomaaksi, jos niin haluaa sen asian esittää.

Mutta niin kuin sanottu, pohjoiseen Lappiin mahtuvat kaikki ja siellä on kaikilla ihan hyvin tilaa harjoittaa näitä perinteisiä luontaiselinkei-noja ja muita elinkeinoja. Sitä paitsi elinkeino-oikeushan on loukkaamaton. Se on perustus-lain suojassa. Ei tässä maassa ole mitään mah-dollisuuksiakaan kieltää esimerkiksi poronhoi-toa suomalaisilta, jonkalaista käsitystä on levi-tetty.

Mutta kun tuossa perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja istuu ja kuuntelee tätä puheen- vuoroa niin intensiivisesti, niin kuin huomataan, niin minä pyydän, että te kirjoitatte perustuslaki- valiokunnassa nyt niin kiistattoman selvän ja kirkkaan kannan elinkeino-oikeudesta ylä-La- pissä, ettei todella mitään epäselvyyttä enää jää ja tämä asia saadaan pois päiväjärjestyksestä ja kunnan rauha palaamaan noille pohjoisille kai- roille, joilla todellakin satoja vuosia suomalainen ja saamelainen ovat hyvin rinnakkain mahtuneet elämään ja mahtuvat jatkossakin.

Ed. Korteniemi: Arvoisa rouva puhe- mies! Olin mukana edellisessä eduskunnassa kä- sittelemässä näitä saamelaisten kulttuuri-itsehal- lintolakeja, jotka silloin äänestettiin yli vaalien. Kun edellisestä käsittelystä on aikaa vain vähän yli kaksi kuukautta, joutuu kysymään, onko tänä aikana tullut lisävaloa näiden asioiden osalta. Epäilen tätä. Yhä edelleenkin samat epäilykset ja ristiriidat, jotka olivat vallalla ennen vaaleja, ovat jäljellä. Olen henkilökohtaisesti vakuuttu- nut siitä, ettei lakeja tulisi tämän valmistelun pohjalta hyväksyä.

Kun nämä lait tulivat edellisen eduskunnan käsittelyyn, ei niiden hyväksymisessä pitänyt olla mitään ongelmia. Näin siksi, että kaikilla tahoilla oltiin valmiita hyväksymään saamelaisvaltuus- kunnan muuttaminen saamelaiskäräjiksi ja saa- melaistaisten kulttuuri-itsehallinnossakaan ei nähty mitään huomauttamista.

Toisin kuitenkin kävi. Näin siksi, että halli- tuksen esityksen perusteluista oli luettavissa asioita, jotka laajensivat lainsäädännön tavoit- teet alkuperäistä huomattavasti laajemmiksi. Pe- rustuslakivaliokunnan käsittelyssä lakiteksteihin tehtiinkin muutoksia ja lisäksi valiokunnan mien- tinnön perusteluihin kirjattiin huomattavia ra- jauksia selventämään lakien tarkoitusta. Valio- kunnan suorittamassa asiantuntijakuulemisessa oli nimittäin käynyt ilmi, että hallituksen esityk- sen hyväksyminen sellaisenaan synnyttää erittäin syviä ristiriitatilanteita saamelaisalueella saame- laisten ja muun väestön kesken.

Perustuslakivaliokunnan tekemät muutokset itse lakeihin ja valiokunnan mietinnön perustelut korjasivatkin pahimmat epäkohdat, mutta eivät vakuuttaneet riittävästi saamelaisalueen väes- tää. Perusongelmat jäivät ratkaisematta ja pelko siitä, että kyseiset lait syrjivät saamelaisalueella toisia väestöryhmiä, jäi elämään. Kun olen lappi- lainen, sain tästä erittäin paljon palautetta kan- salaisten yhteydenottojen kautta. Kävin lisäksi

Enontekiöllä tapaamassa paikallisia ihmisiä ja keskustelemassa heidän kanssaan. Minulle tuli silloin täysin selväksi, ettei lakeja tulisi tämän valmistelun pohjalta hyväksyä.

Täysistuntokäsittely osoitti myös, että epätie- toisuus näiden lakien vaikutuksesta oli myös kansanedustajien keskuudessa suuri. Edustajien saama ristiriitainen palaute teki heidät varovai- siksi. Siksi olikin viisasta ottaa aikalisä äänestä- mällä lait yli vaalien.

Ei hämmennys ja suoranainen epätietoisuus näiden lakien tarkoituksesta ja merkityksestä ole vieläkään mihinkään hävinnyt. Tämä kävi hyvin ilmi Inarissa kuluvan huhtikuun alussa pidetyssä saamelaiskulttuuriseminaarissa ja siitä julkais- tuista lehtiartikkeleista. Lapin Kansa -lehdessä kirjoitti toimittaja Lena Salmi 6.4.1995 seuraa- vasti: "Saamelainen, kulttuuri, alkuperäiskansa, itsehallintolaki; siinä sanoja, jotka ovat herättä- neet Lapissa viimeisen vuoden aikana melkoisia tunteita. Ne ovat sanoja, joiden sisältö on äärim- mäisen laaja ja epämääräisesti rajattu. Ei ihme, että lakiesitys saamelaisten kulttuuri-itsehallin- nosta jätettiin lepäämään yli kuukausi sitten pi- dettyjen vaalien. Nyt on hengenvedon aika, jol- loin tarkistetaan käsitteitä."

Toimittaja Lena Salmi osui minusta asian yti- meen. Tämän lainsäädännön yhteydessä käsitel- lään laajoja periaatteellisia kysymyksiä, joista otetaan esille vain tiettyjä osia ja muiden kysy- mysten osalta viitataan epämääräisesti myöhem- min tehtävään erilliseen lainsäädäntöön. Tärkeät käsitteet jäävät määrittelemättä ja siksi kansalai- set jäävät epätietoisiksi lakien lopullisista vaiku- tuksista.

Kannattaa muistaa, että jos alkuperäisessä hallituksen esityksessä olisi tyydytty tekemään vain laki saamelaiskäräjistä ja kulttuurihallin- nosta, ei tämän asian ympärillä olisi käyty niin kiivasta keskustelua kuin nyt on tapahtunut. La- kiesityksen perusteluihin otettiin kuitenkin mai- ninnat siitä, että saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot ku- ten poronhoito, kalastus ja metsästys. Tästä on johduttu päättämään, että saamelaiset saisivat aikaa myöten kulttuuri-itsehallinnon puitteissa saamelaisten kotiseutualueella etuoikeuden ja hallintovallan näihin elinkeinoihin. Kun tähän vielä liitetään perustuslakivaliokunnan mietin- nön ponnessakin kiirehdytty Ilon alkuperäiskan- sasopimuksen ratifioiminen, on saamelaisalueel- la asuvien muiden väestöryhmien huoli ja hätä ymmärrettävä. Ovathan esimerkiksi Norjan saa- melaiset sen jälkeen, kun Norja on ratifioinut

mainitun Ilon sopimuksen, vaatineet valtion maiden omistuksen ja hallinnan siirtämistä saamelaisille, tämä siis saamelaisten kotiseutualueella.

Muiden väestöryhmien pelko ei ole turha eikä tuulesta temmattu. Sen vahvistaa edellä mainitsemassani saamelaiskulttuuriseminaarissa saamelaisvaltuuskunnan oikeusjaoston puheenjohtaja Esko Aikion puheenvuoro, jota lainaan Lapin Kansan kokousuutisen pohjalta. Näin Esko Aikio saamelaisten kulttuuri-itsehallintolaista: ”Tärkeää on muistaa, että laki on vasta lähtökohta. Sen tärkein pointti on, että valtion pitää säätää kulttuuri-itsehallintoa tukevia lakeja. Se myös velvoittaa valtiota lainsäätäjänä.”

Puheet siitä, että kysymys olisi vain saamelaiskäräjälaista ja tavanomaisen käsitteen mukaisesta kulttuuri-itsehallinnosta, voi jättää omaan arvoonsa. Kysymys on todellisuudessa paljon laajemmasta kokonaisuudesta. Siksi näin heppoisen ja yksipuolisen valmistelun pohjalta lakeja ei tulisi säätää. Jo peruskysymyksessä eli siinä, kuka on oikea saamelainen tai lappalainen, käsityskannat vaihtelevat. Tältä osin perustuslakivaliokuntakin joutui tekemään muutoksia hallituksen esitykseen.

Tämä osoittaa, kuinka kaltevalla pinnalla asiassa liikutaan. Kuvaavaa on, että Enontekiön kunnassa nykyisin asuva saamelaisväestö on tullut sinne pääosin myöhemmin kuin siellä asuva muu väestö, jonka juuret Enontekiölläkin ulottuvat satojen vuosien taakse. He ovat oikeutetummin alkuperäisväestöä kuin sinne myöhemmin muuttaneet saamelaissuvut. Nyt kuitenkin ollaan lainsäädännön keinoin toisista tekemässä etuoikeutettua alkuperäiskansaa.

Ei ihme, että Enontekiön väestön valtaosa on lähtenyt tätä vastustamaan jyrkästi. Eikä vastustus ole rajoittunut vain Enontekiölle, vaan aivan kuten jo ed. Rask totesi, jopa yksi saamelaisryhmä, koltat, haluaa lait hylättäväksi. Helsingin Sanomien mukaan muun muassa entinen kolttien luottamusmies, saamelaisvaltuuskunnan ja Inarin kunnanvaltuuston jäsen Sergei Fofanoff katsoo, että kolttien kannalta olisi parempi hylätä koko laki, kun se tulee uudelleen eduskunnan käsiteltäväksi. Fofanoff arvioi, että itsehallintolaki pahentaa kolttien syrjäytymistä saamelaisen sisällä.

Tämä kolttien taholta tuleva kannanotto kuvaa havainnollisesti juuri sitä, kuinka puutteellinen lakien valmistelu on ollut. Pieni saamelaisaktiivien eliittiryhmä yhdessä helsinkiläisten virkamiesten kanssa sorvaa lakiesityksen kuulematta

riittävästi saamelaisten kotiseutualueella asuvia ihmisiä. Ei siksi tarvitse ihmetellä, että tällaisia ristiriitoja pääsee syntymään. Jotakin on pahasti vialla silloin, kun lainsäädännöllä synnytetään ristiriitoja ihmisten välille.

Lähtemättä tässä yhteydessä laajemmin käsittelemään tätä asiaa toivon vain, että perustuslakivaliokunta esittäisi lakiesitykset raukeamaan ja edellyttäisi, että asia valmisteltaisiin uudelta, laajemmalla pohjalta ja mahdollisessa uudessa lakiesityksessä rajattaisiin selkeästi kaikki taloudellinen ja elinkeinollinen toiminta kulttuuri-itsehallinnon ulkopuolelle.

Ed. K u r o l a : Arvoisa puhemies! On helppo yhtyä näihin näkemyksiin, mitä nämä aikaisemmat Lapin kansanedustajat ovat tässä viestittäneet siitä tilanteesta, mikä Lapissa vallitsee. Itse näkisin, että tällä lailla tai lakiesityksellä on aiheutettu enemmän epäsuoraa kuin konsanaan mitään myönteistä kehitystä Lapissa. On jaettu mielivaltaisella tavalla eri kansanryhmiä keskenään toisiaan vastaan. Olen itse seurannut tätä keskustelua tietenkin uutena kansanedustajana ennen kaikkea julkisen sanan ja tiedotusvälineitten välityksellä ja nyt vasta talon sisällä joutunut perehtymään enemmän tähän varsinaiseen materiaaliin.

Joka tapauksessa minulle on syntynyt käsitys, että tässä on lähdetty liikkeelle nimenomaan kansainvälisiä tarpeita varten eikä niinkään ole ajateltu, mitä yksittäiset kansanosat pohjoisessa ajattelevat, eli on käännetty selkä omille kansalaisryhmille. Kaikkea on leimannut kiire ja lakiteknisesti huono valmistelu sikäli, että lakipykälät eivät anna suoraa vastausta kysymyksiin, kuka on saamelainen tai mitä on kulttuuri. Oikeusoppineet ovat tätä sitten pyrkineet selvittämään ja vedotaan hyvin mielellään perustuslakivaliokunnan näkemyksiin, mutta mielestäni näiden kysymysten täytyy näkyä selvästi ja yksiselitteisesti laista ja lain pykälistä.

Nyt on minulle paljastunut, että kun katsoo 10 §:ää, siellä puhutaan kolmesta jäsenestä, ja sen jälkeen 38 §:ssä kahdesta jäsenestä. Täällä on aivan suoranaisia virheitä, niin että perustuslakivaliokunnassa on jo tänään viiden professorin voimalla mietitty, voidaanko tällaisia korjauksia yleensä tässä vaiheessa tehdä vai ei. Tämä kaiken kaikkiaan osoittaa, että tässä on lähdetty aivan liian nopeasti aivan liian löyhillä perusteilla liikkeelle. Kun eri poliittisista ryhmittymistä kaikki Lapin kansanedustajat, jotka ovat tähän mennessä ilmaisseet näkemyksiään, ovat suhtau-

tuneet tähän säädöstyöhön kriittisesti, näkisin, että kyllä kai me tuolta pohjoisesta kuitenkin pyrimme välittämään sikäläisiä tunteja. Vähintä tässä vaiheessa on se, että perustuslakivaliokunta ja mahdollisimman moni kansanedustaja kuulee todella niitä äänenpainoja, mitä lappilaiset heille esittävät. Tältä pohjalta tätä ei tule missään tapauksessa hyväksyä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Esitellään luettelon 7) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi (HE 285/1994 vp)

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i: Arvoisa rouva puhemies! Nyt käsittelyssä oleva valtiosääntöuudistus on yksi edellisen hallituksen kiitellyimpiä esityksiä. Kun tätä esitystä käsiteltiin täällä viime vuoden marraskuussa, voi sanoa, että eduskuntaryhmät laidasta laitaan lukuun ottamatta sosialidemokraatteja olivat sitä mieltä, että tämä esitys oli yksi ilahduttava valoilmiö muiden hallitusten esitysten joukossa.

Tällä esityksellä lisätään eduskunnan toimivaltaa, ja esitys on perustunut hyvin pitkäaikaiseen valmisteluun ja hyvään yhteistyöhön silloisten kaikkien oppositioryhmien kanssa. Ed. Nikula totesi silloin marraskuussa, lainaan suoraan häntä: "Omasta puolestani voin todeta, että työtä on tehty hyvin kiitettävällä yhteistyöllä opposition kanssa, ja niin kuin voimme nähdä, tällä tavalla saadaan myös tuloksia aikaan."

Tämän esityksen juuret ulottuvat 70-luvulle, jolloin valtiosääntökomitea ehdotti presidentin valtaoikeuksien kaventamista. Silloinen presidentti Kekkonen ei lämmennyt ajatukselle, mutta sen sijaan hänen seuraajansa presidentti Mauno Koivisto toimi hyvin aktiivisesti parlamentarismia vahvistamiseksi. Eduskunnan aseman korostaminen oli ollutkin SDP:n linjan mukaista aina viime kesään asti.

Arvoisa puhemies! Myös vasemmistoliitto ajoi hyvin aktiivisesti valtiosääntöuudistusta, mistä oli konkreettisenä osoituksena muun muassa jo täällä mainittu Esko Helteen esittämä ja eduskunnan hyväksymä ponsi, joka kosketteli myös tätä esitystä. Vihreän liiton kansanedustaja Paavo Nikula puolestaan teki erinomaista työtä valtiosääntötoimikunnan puheenjohtajana, jonka toimikunnan työlle tämä koko esitys perustuu. Vihreä eduskuntaryhmä oli edellisellä kaudella yksimielisesti tämän esityksen takana, kuitenkin muun muassa ed. Nikula totesi, että hän olisi mm. presidentin päätöksenteon parlamentarisoimisessa edennyt vieläkin pidemmälle kuin hallitus aikoinaan esitti. Perustuslakivaliokunnan edellinen puheenjohtaja, nykyinen oikeusministeri Sauli Niinistö ja SDP:n valiokuntavastaava Arja Alho työskentelivät hyvässä yhteisymmärryksessä parlamentarismia vahvistamiseksi ja tämän esityksen eteenpäin viemiseksi.

Arvoisa puhemies! Hämmästykseni oli suuri, kun uudistukseen voimakkaasti sitoutuneet henkilöt olivat heti vaalien jälkeen valmiit mitä-toimiaan hyvässä yhteistyössä ja voisi sanoa suurella vaivallakin tehdyn työn. Paavo Lipposen hallitusohjelmaan liittyvässä pöytäkirjassa todetaan, että ehdotus ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi esitetään hylättäväksi. Olisi mielenkiintoista kuulla ne perustelut, millä tämä esitys hylätään ja miksi muun muassa ed. Nikula, ministeri Niinistö, ed. Helle ja monet muut ovat valmiit nyt hylkäämään sen esityksen, jonka hyväksymiseksi he ovat tehneet hyvin pitkään ja paljon työtä.

Tämä uudistus olisi ollut hyvin johdonmukainen linja eduskunnan aseman vahvistamiseksi, päätöksentekomenettelyn uudistamiseksi. Taivoitteena ei ollut suinkaan aivan puhdaspiirteinen parlamentarismi, vaan päätöksenteon selkiyttäminen ja sellaisten menettelysääntöjen luominen, jotka lisäisivät tämän järjestelmän parlamentaarisuutta, poistamatta kuitenkaan tasavallan presidentin itsenäistä harkintavaltaa.

Arvoisa puhemies! Nyt kullakin edustajalla on toki itsenäinen mahdollisuus päättää omasta käyttäytymisestään. Jokainen kansanedustaja voi omalla käytöksellään vaikuttaa siihen, kuinka perustelluksi hän näkee parlamentarismia kehittämisen maassamme.

Ed. E l o: Arvoisa rouva puhemies! Kaikki me tiedämme sen itsestäänselvän totuuden, että suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut todella suuria ja nopeita muutoksia viime vuosien

aikana 90-luvun alussa. Lainsäädäntöä on monessa suhteessa muutettu. Kansanedustajien mahdollisuuksia vaikuttaa on lisätty. Itse asiassa toteaisiin, että, niin kuin oikeastaan äskenin ed. Jäätteenmäen — uskoisin hyvän ystäväni — puheenvuoro osoitti, että tietynlaista vauhtisokeutta meillä Suomessa on ollut erityisesti perustuslakien muuttamisen osalta. Erityisesti korostaisiin tässä presidentin valtaoikeuksien muuttamista.

Mielestäni on tapahtunut selvää epäloogista kehitystä, joka sitten heijastuu myös sellaisena ajatteluna, jota ed. Jäätteenmäki äsken esitti. Kun olin eduskunnassa silloin, kun me päätimme varsin yksimielisesti ja innostuneesti siitä, että me siirrymme suoraan kansanvaaliin presidentin valintatavassa, niin mielestäni silloin olisi pitänyt jokaisen kansanedustajan ymmärtää, mitä se tarkoittaa käytännössä. Sehän tarkoitti käytännössä sitä, että presidentin asema vahvistui, presidentti sai suoraan kansalta valtuutensa. Näinhän tapahtui ensimmäisen kerran, kun presidentti Ahtisaari valittiin tasavallan presidentiksi. Esimerkiksi vielä vuoden 88 vaaleissa presidentti Koivisto valittiin valitsijamiesten toimesta, koska hän ei saanut tarvittavaa 50 prosentin enemmistöä kaikista äänioikeutetuista. Näin ollen olisi pitänyt olla selvää kaikille meille, jotka olimme tätä muutosta tekemässä, että presidentin valta lisääntyy, oikeastaan suoranaisesti sitä kautta, että presidentin valitsee kansa eikä valitsijamiehet. Mutta näin ilmeisesti eivät kaikki ole ajatelleet, vaan monet ovat ajatelleet, että vaikka presidentti on suoraan kansan valitsema, niin me kuitenkin alamme vähentää hänen valtaoikeuksiaan.

Ihan rehellisesti sanottuna on ollut varsin mielenkiintoista neljä vuotta seurata ulkopuolelta ja erityisesti kansalaisten reaktioita siihen eduskunnassa käytyyn keskusteluun. Joskus ennenkin on tullut mieleeni se, että täällä eduskunnassa me jotenkin sisäänlämpiämme, me kuvittelemme, että kaikki totuus ja kaikki oikeat tiedot ovat meidän käsissämme ja unohdamme sen, että kansa saattaa olla varsin ymmällään siitä kehityksestä ja niistä puheista, mitä me eduskunnassa harastamme. Rehellisesti sanottuna en myöskään missään vaiheessa saanut kovin paljon ymmärrystä sille, että eduskunta, kuten muun muassa ed. Jäätteenmäki, oli vähentämässä hyvin innokkaasti presidentin valtaoikeuksia. Ei kansa tällaista vaatinut. Se ei ollut kansan tahto. Sen huomasi selvästi ennen vaaleja ja vaalikentillä.

Jos ajatellaan eduskunnan asemaa, niin ottaisinkin erään näkökohdan esille. Meillähan tasaval-

lan presidentin valtaoikeudet ovat suunnilleen samaa luokkaa kuin niissä maissa, joissa presidentti valitaan suoraan kansanvaalilla, kuten Ranskassa, jossa ensimmäinen kierros tapahtuu ensi sunnuntaina, ja kaksi viikkoa myöhemmin toisella kierroksella valitaan ilmeisesti presidentti Ranskaan. Samalla tavalla tapahtuu Yhdysvalloissa, jossa ehkä on kuitenkin hieman epäsuora vaalitapa. Mutta nämä ovat ne maat, joihin presidentin valtaoikeuksia Suomessa voidaan verrata. En minä tiedä Yhdysvalloissa tai Ranskassa käytävän sellaista keskustelua, että presidentin valtaa pitäisi vähentää. Yhdysvalloissahan on aivan selvä tapa, että presidentti nimeää ministerit. Se on siis presidentin kabinetti. Ja presidentti on käytännössä suoraan kansan valitsema. Minä oikeastaan tosiaan ihmettelen sitä keskustelua, mitä nytkin käydään, mitä ed. Jäätteenmäki äsken esitti. Tiedän, että sosialidemokraattisessa puolueessa on ollut erilaisia näkemyksiä, joita on ilmeisesti täällä eduskunnassakin viime vaalikauden aikana esitetty.

En minä usko, että Suomen kansa haluaa tehdä tasavallan presidentistä teiden ja siltojen vihkijää, henkilöä, joka pelkää leikkaa nauhoja. Kyllä nämä olkoot maaherrojen tehtäviä. Tasavallan presidentin, joka johtaa ulkopoliittikkaa, pitää olla uskottava. Siis hänen pitää olla uskottava myös ulkomailla. Kuka Moskovassa ottaisi tällaisen nauhojen leikkaajan ja siltojen vihkijän vakavasti, jos presidentti sanoisi, että minä johdan kyllä ulkopoliittikkaa, mutta ei minulla ole mitään tekemistä kuitenkaan Suomen sisäpolitiikassa? Sen määräävät muut tahot. Kyllä minä pyydän kansanedustajia miettimään nyt loppuun asti tämän logiikan.

Minun mielestäni maa tarvitsee johtajan, joka on uskottava, joka on paitsi ulkopoliittikan johtaja myös keskeisessä roolissa sisäpolitiikassa, kuten edelleen tasavallan presidentti tällä hetkellä on. En minä myöskään näe mitään ristiriitaa tässä eduskunnan vallan kanssa. Meillähan on vallan kolmijako, joka minun mielestäni toimii varsin hyvin tällä hetkellä.

Jos eduskunnan asemaa halutaan parantaa, luulisin, että siinä esimerkiksi kannattaisi tarkkaan miettiä kansanedustajien "valtaoikeuksia", kansanedustajien mahdollisuuksia vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka paljon kansanedustajan aikaa menee kaikenlaiseen epäoleelliseen juoksemiseen ja kuinka paljon kansanedustajalle jää aikaa todella esimerkiksi hankkia tietoja, joitten kautta me voimme vaikuttaa lainsäädäntöön ja yleisemminkin yhteiskunnassa.

Rouva puhemies! Minä olen iloinen siitä, että hallitusneuvotteluissa on sovittu siitä, että tämä lakiehdotus tullaan hylkäämään.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin ed. Elolle halunnut todeta, että Suomen presidentin ja Suomen järjestelmän vertaaminen amerikkalaiseen järjestelmään on kyllä täysin harhaanjohtavaa. Siellä ei ole parlamentarismia lainkaan niin kuin Suomessa on, jota parlamentarismia on jollakin tavalla pyritty kehittämään.

Toiseksi minua ihmetyttää kyllä se, jos Suomen valtiosääntöuudistukset tehdään sen mukaan, mitä Moskovassa ajatellaan. Minusta on kyllä käsittämätöntä, että sosialidemokraatit ovat ensiksi kysymässä Moskovasta, voidaanko tällaista uudistusta tehdä vai ei. Minusta Suomen valtiosääntöuudistus ja sen kehittäminen tehdään sen mukaan, miten me itse näemme sen tarpeelliseksi.

Haluaisin myös korjata sen käsityksen, että tällä riisuttaisiin tasavallan presidentiltä valta pois. Tällä esityksellä ei ole tarkoitus riisua tasavallan presidentin valtaoikeuksia. Hänellä säilyy edelleen hyvin vahva valta. Hän antaa hallituksen esitykset. Hänellä on paljon nimitysvaltaa. Suurin muutos, mikä olisi tapahtunut, olisi se, että eduskunta voisi omasta keskuudestaan ja omalla toimellaan valita pääministerin, mikä on tapa muissa länsieurooppalaisissa parlamentarismissa, parlamentaarisesti hallituissa maissa. Minusta se olisi ollut hyvä uudistus, mutta tämä ei tule nyt toteutumaan, koska hallituspuolueet ovat näin päättäneet. Sosialidemokraatteja ei tässä viime vaiheessa enää voi taktikoinnista syyttää, koska te käänsitte kelkkanne jo viime kesänä. Mutta muitten puolueiden osalta ei kyllä voi sanoa, että mitään johdonmukaisuutta olisi.

Ed. T a r k k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensimmäinen huomautukseni ed. Elon puheenvuoroon oli täsmälleen sama kuin ed. Jäätteenmäellä äsken. Hän kiinnitti huomiota siihen, että Yhdysvaltain järjestelmä ei todellakaan kelpaa vertailukohdaksi meidän järjestelmäämme. Meillä on parlamentaarinen ja siellä presidenttikeskainen järjestelmä. Käsittävän esityksen keskeisenä ideana on juuri tehostaa parlamentarismia Suomessa, ja siinä suhteessa näkisin, että sen linja on oikea ja hyvä ja siitä luopuminen olisi todella merkittävä takaisku.

Toinen asia, josta haluaisin ed. Elolle huomauttaa, on se, että presidentin valtaoikeudet eivät riipu siitä menetelmästä, jolla presidentti valitaan, vaan siitä, mitä hallitusmuoto asiasta säättää. Suomen historian aikana presidentin valitsemismenettely on pitkän aikaa säädetty samalla tavalla, mutta käytännössä presidenttejä on valittu hyvin monilla eri tavoilla esimerkiksi poikkeustilanteissa poikkeuslaeilla eduskunnan toimesta ja vanhojen valitsijamiesten toimesta. Presidenttien käytännössä käyttämä valta on myös vaihdellut hyvin paljon siitä huolimatta, että säädökset hänen valtaoikeuksistaan ovat säilyneet ennallaan. Se riippuu historiallisesta tilanteesta, presidentin persoonasta ja poliittisista asetelmista.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kuten ed. Jäätteenmäki aivan varmasti ymmärsi, en suinkaan tarkoittanut Moskovaa konkreettisesti vaan esimerkkinä. Minä olisin yhtä hyvin voinut puhua Washingtonissa. Kyllä minä luulen, että tasavallan presidentti, olkoonpa hänen nimensä mikä tahansa, otetaan hyvin epävarmoin tuntein vastaan, jos tiedetään, että häneltä todella puuttuvat kaikki mahdollisuudet sisäpoliittiseen vaikuttamiseen tai lähes kaikki.

Itse asiassa kun tosiaan olin neljä vuotta eduskunnasta poissa ja seurasin esimerkiksi ministeri Jäätteenmäen lausuntoja ministerinä, niin kyllä minulle tuli se mieleen, että kysymys sittenkin saattoi enemmän olla sosialidemokraattisen presidentin arvostelusta. Olisi ollut hyvin mielenkiintoista kuulla, jos esimerkiksi Paavo Väyrynen olisi ollut presidenttinä, olisiko ministeri Jäätteenmäki käyttänyt samanlaisia äänenpajonoja ja vaikka Rehnkin.

Rouva puhemies! Mitä presidentin vaalitaapaan tulee, niin kyllä minä, ed. Tarkka, väitän, että sillä on aikamoinen merkitys myös presidentin valtaoikeuksiin, ja otan vain esimerkiksi vaikka Ranskan ja Saksan. Saksassahan liittopäivät valitsee presidentin, joka leikkaa juuri näitä nauhoja ja vihkii siltoja ja jolla ei ole kovin suurta sisäpoliittista valtaa.

Socialidemokraatithan perinteisesti ajoivat pitkään sitä, että eduskunta olisi valinnut presidentin, ja minun mielestäni se olisi saattanut olla eräs tapa. Eduskunta olisi valinnut presidentin ja olisi todettu, että presidentti on eduskunnan talutusnuorassa ja presidentillä ei ole valtaa. Mutta me olemme kuitenkin hyväksyneet toisenlaisen lainsäädännön.

Ed. Korkeaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin kiinnittää huomiota ed. Elon puheenvuoron johdosta siihen tosiseikkaan, että Suomessa ulkopoliittisten asioiden hoito on oleellisesti erilaista nyt, kun olemme Euroopan unionin jäseniä, verrattuna tätä edeltävään aikaan. Tässä tilanteessa moni asia, joka aikaisemmin oli luettavissa selkeästi sisäpolitiikkaan, on nyt unionipoliittikan aluetta ja tällä tavalla voidaan jotenkin pitää ulkopoliittikkana vanhan kaavan mukaan ajateltuna. Tähän kuvioon on erittäin vaikea soveltaa sitä vanhaa meidän perustuslakiemme mukaista kolmijakoa, johon ed. Elo puheenvuorossaan viittasi.

Sama ongelma on myöskin Ranskassa. Kaikki tietävät, että tämä ongelma on ollut monella tavalla aiheuttamassa vaikeuksia ja ongelmia Ranskan suhteissa Euroopan unionin toimintaan. Kyllä meidän pitäisi, päinvastoin kuin hakea toimintamallia Ranskasta, hakea toimintamallia esimerkiksi Saksan politiikasta, jossa selvästi parlamentti ja parlamentaarisesti valittu hallitus hoitavat niin sisä- kuin ulkopoliittisia asioita kotimaassa ja unionin jäsenenä.

Ed. Kuisma (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tarkka lähti vastauspuheenvuorossaan siitä, että parlamentarismi olisi päämäärä. Tietenkin se on yksi keino hoitaa asioita, mutta kyllä lieenee kansalaisten kannalta parempi vielä, että asiat tulevat hyvin hoideutuksi, ja siihen on muitakin järjestelmiä kuin puhdas parlamentarismi. Suomen järjestelmään ei ole ollut puhtaasti parlamentaarinen. Jos sitä haluttaisiin sellaiseksi kehittää, tietysti tällaisia muutoksia olisi syytä tehdä. Välttämättä Suomen kansa ei ole kuitenkaan tätä mieltä, enkä henkilökohtaisesti itsekään ole sitä mieltä. Minusta tämä Suomen järjestelmä, jossa on vahva presidentinvalta, hyvin lähelle Ranskan ja USA:n järjestelmiä, on ollut maalle onneksi. Minusta meillä on ollut erinomaisen hyviä presidenttejä, jotka ovat käyttäneet valtaoikeuksiaan, niin kuin Urho Kaleva Kekkonen. En pidä mitenkään ihanteena sitä, että vahvaa presidentinvaltaa supistettaisiin, eikä se vastaa, niin kuin ed. Elo sanoi, myöskään Suomen kansan enemmistön tahtoa, niin kuin itse olen sen kuunnellut.

Myöskin yhä enemmän keskusteluissa nähdään, että eduskunnan vallan korostaminen vie yhä enemmän puoluevallan korostamiseen, joka on ehkä se suurin epäkohta kansalaisten mielessä

meidän valtajärjestelmässämme, joten varmasti se, että tämä uudistus raukeaisi, vastaisi myös kansan enemmistön tahtoa.

Ed. Jäättelä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan todeta, että kun valtiosääntöuudistusta tehdään, sitä ei tehdä tälle eduskunnalle tai seuraavalle eduskunnalle, tälle tai edelliselle presidentille tai tulevalle presidentille, vaan se tehdään ajasta riippumatta. Jos jotakin lausuntoa tai jotakin tointa kritikoit, se ei välttämättä tarkoita suinkaan sitä, että kritikoit jotakin henkilöä, vaan voi myös edustaa johdonmukaisesti omaa linjaansa, jota on aikaisemmin edustanut.

Jos ed. Elo tarkoitti EU-edustuskiistaa, siinä minusta voi sanoa, että hyvin vahvasti suurimmat puolueet viime vuoden helmikuussa olivat yhtä mieltä asiasta, niin sosialidemokraatit, kokoomus, keskusta kuin RKP:kin. Vasta myöhemmin on sitten tapahtunut eriytymistä. En siten tiedä, miksi jotkut ovat muuttaneet mieltään, mutta minusta sitä ei kyllä tarvitse katsoa jotenkin henkilöön kohdistuvaksi, vaan se tarkoittaa sitä, että jotkut toiset ovat lujemmin periaatteidensa takana kuin toiset.

Ed. Tarkka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuisma käytti puheenvuorossaan perusteluna sitä, että presidentin vahvalla asemalla Suomessa on pitkät perinteet, se on ikään kuin maan tapa ja toiminut hyvin. Siinä hän on tietysti aivan oikeassa. Näin on.

Presidentin vahvalla asemalla on syvät historialliset juuret. Se oli vastaus niihin ongelmiin, joita nähtiin silloin, kun hallitusmuotoa säädettiin. Se oli vastaus niihin poliittisiin ongelmiin, joita sodanjälkeisessä ajassa koko kylmän sodan aikaisessa Suomessa oli.

Mutta nyt tilanne on muuttunut. Näitä historiallisia ja ympäristöstä johtuvia ongelmia, joiden takia voimakas presidenttivalta on ollut perusteltu, hyvä ja hyvin toimiva, ei enää ole. Nyt on kysymys siitä, oivallammeko me, että elämme nyt toisenlaisessa maailmassa kuin mennyt maailma ja olemmeko valmiit tekemään siitä johtopäätöksiä. Mielestäni oikea johtopäätös tästä on kehittää tätä järjestelmää selkeästi parlamentaariseen suuntaan. Tämä lakiesitys olisi yksi askel siihen suuntaan.

Ed. Elo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Korkeaoja totesi, että EU-jäsenyys on kokonaan muuttanut asetelmat meidän

ulkopoliittisen johtomme osalta, tietysti voidaan kysyä, onko enemmän nyt suomalaista sisäpolitiikkaa kuin todellisuutta. Ed. Korkea-osa viittasi Ranskaan, jota mielestäni presidentin vallan osalta voidaan selvästi verrata Suomeen. Ranska nyt on ollut EU:n jäsen vuodesta 57 eli aivan keskeinen EU:n perustajajäsen, eikä siellä presidentin asemaa kukaan ole asettanut kyseenalaiseksi huippukokouksissa.

Suomessakin yritettiin sellaista tietoa levittää, että Ranskan presidentti ei muka osallistu huippukokoukseen, Ranskan presidentti osallistuu joka kerta huippukokouksiin, jos hän niin haluaa. Mielestäni tämä on myöskin aivan suoraan Suomeen suhteutettavissa. Oli oikeastaan vähän kiusallista eduskunnan ulkopuolella seurata sitä keskustelua lautasista, onko nyt myöskin presidentillä lautanen. Mielestäni tämän laatuinen keskustelu ei varmaan ollut Suomelle ollenkaan kunniaksi.

Toteaisin kyllä, että Euroopan unionin huippukokoukset mielestäni ovat aina ulkopoliittikaa, ed. Jäätteenmäki. Kyllä varmasti presidentit ja pääministerit tavatessaan siitä keskustelevat. Vaikkei asialistalla ei edes olisi mitään ulkopoliittisia kysymyksiä, varmasti se tilanne on ulkopoliittikaa.

Ed. Kuisman kanssa olen aivan samaa mieltä ja oikeastaan kysyisinkin ed. Jäätteenmäeltä: Onko hän sitä mieltä tällaiset vahvat presidentit, jotka meillä ovat olleet sodan jälkeen — Paasikivi, Kekkonen, Koivisto ja nyt Ahtisaari — ovat jotenkin maalle olleet vahingollisia? Onko jotain tapahtunut? Jos meillä olisi presidenttien valta ollut erilainen, olisivatko asiat menneet huomompaan suuntaan?

Ed. M. Pohjola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ed. Jäätteenmäen kanssa vähän samaa mieltä siitä, että valtiosääntöä on muutettava ajasta riippumatta. Sehän tehdään todella tuleville sukupolville. Kuitenkin meillä perinteisesti tilanne on ollut se, että kun keskeisten valtioelinten välisiä suhteita on lähdetty muuttamaan, se on tapahtunut hyvin hienovaraisesti. On pyritty suureen varovaisuuteen tässä varsinkin silloin, kun järjestelmä on toiminut hyvin, niin kuin täällä on usean kansanedustajan suulla todettu. Tämä järjestelmähän on pelannut. Sen takia ei pelkästään sen vuoksi, että tahdomme yhä enemmän siirtyä parlamentarismiin järjestelmästä, joka toimii hyvin, pidä hylätä tätä toimivaa järjestelmää.

Eri toten toteaisin sen, että minä en ole koke-

nut millään lailla, että eduskunnalla ei olisi riittävästi valtaa. Kyllä sillä on kaikki se valta, jonka se tarvitsee. Me olemme viimeaikaisilla valtiosäännön muutoksilla jo aika merkittävästikin siirtyneet parlamentaariseen ja eurooppalaiseen järjestelmään, mikä sinänsä on hyvä asia. En näe tätä ongelmana.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Elolle haluaisin todeta, että tämä esitys ei koske suinkaan EU-edustuskiihtä. Sen esityksen eduskunta yksimielisesti hyväksyi ennen joulua ja sosialidemokraatit olivat myös sen takana, jokaikinen edustaja. Tämä koskee tasavallan presidentin sisäpoliittisia valtaoikeuksia.

Täällä keskusteltiin siitä, ovatko vahvat presidentit olleet Suomelle kunniaksi vai haitaksi. Uskon, että olemme melko yksimielisiä siitä, että aikoinaan vahva presidentinvalta on ollut hyvin perusteltua. Ehkä on ollut perusteltua silloin 1900-luvun alussa, että eduskunnalle ei ole uskottu minkäänlaista ulkopoliittista valtaa, kun on katsottu, että siellä ei ole johdonmukaisuutta eikä päteviä ihmisiä. Mutta näen, että vuonna 1995, melkein 2000-luvulla, eduskunnalla täytyy kyllä olla jo oikeus käsitellä ulkopoliittikaa keskustella ja jopa antaa hallitukselle ohjeita siitä, millä tavalla Suomen ulkopoliittikaa tulisi hoitaa. Kukaan ei ole tarkoittanutkaan, että Suomessa olisi sellainen presidentti, jolla ei olisi mitään valtaoikeuksia, mutta jo silloin, kun tasavallan presidentin vaalitaapaa muutettiin, hyväksyttiin ponsi, jossa lähdettiin siitä, että tasavallan presidentin valtaoikeuksia tulee katsella uudella tavalla ja eduskunnan asemaa vahvistaa vastapainona vaalitaavan muuttamiselle.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ei tästä ehkä kannata enempää enää jankuttaa, mutta kun tämä on nyt vähän mennyt jankuttamisen asteelle, haluan kuitenkin sanoa sen, että minulle jäi se kuva, ettei asia tullut, ed. Jäätteenmäki, aivan selväksi. Lehtitietojen mukaan presidentti Ahtisaari on varannut itselleen paikan huippukokouksesta ja hän varmasti tulee sinne myös matkustamaan. Onko Suomen maineen kannalta hyvä, että eduskunta ja valtioneuvosto käyvät tämän laatuista keskustelua, saako Suomen presidentti muka edustaa Suomea? Presidenttihan edustaa Suomea. Hän johtaa Suomen ulkopoliittikaa. Hänellä on oikeus matkustaa, ja nimenomaan hänellä.

Kun ed. Jäätteenmäki sanoi tosiaan, että asia on tullut selväksi, minä kysyn vain, onko se tullut selväksi.

Rouva puhemies! Kun tulin eduskuntaan ensimmäisen kerran vuonna 79 ja vertaan nyt tätä eduskuntaa, minä olen sitä mieltä, että eduskunnan asema on parantunut. Se riippuu myös kansanedustajista itsestään, kansanedustajien omasta osaamisesta, siitä hallitsevatko he asioita vai eivätkö he hallitse asioita. Ei se ole niinkään paljon kiinni siitä, minkälainen asema meillä on lainsäädännöllisesti, vaan siitä, miten me pysymme asemaamme käyttämään. Minä luulen, että meillä on vieläkin paljon parantamisen varaa tässä.

Ed. Louekoski (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Edustajat Jäätteenmäki ja Tarkka liittävät tasavallan presidentin valtaoikeudet historialliseen taustaansa, joka on tietenkin aivan oikein. Mutta he samalla yrittävät häivyttää sitä tosiasiaa, että valtaoikeudet edelleen ovat olemassa hyvin vahvoina, eikä ole olemassa mitään sellaista seikkaa, joka puhuisi sen puolesta, että presidentti ei tarvittaessa valtaoikeuksiaan käyttäisi. Päinvastoin sen jälkeen, kun on siirrytty suoraan kansanvaaliin, myös kansalaiset edellyttävät, että heidän suoraan valitsemallaan presidentillä on laajat valtaoikeudet, ja kokisivat aika tavalla turhauttavana sen, että nyt yhtäkkiä juuri siitä syystä, että tilanne on muuttunut vaalitavan suhteen ja muutenkin Euroopassa, presidentiltä riisuttaisiin valtaoikeuksia.

Tässä asiassa on kysymys eduskunnan asemasta presidenttiin nähden muun muassa pääministerin valintakysymyksessä. Jos me hyväksyisimme aikanaan hallituksen tekemän ehdotuksen, me ikään kuin asettaisimme vahvoilla valtaoikeuksilla varustetun ja niitä valtaoikeuksia epäilemättä käyttävän presidentin rinnalle eri tietä valitun pääministerin, jonka asemaa vahvistaa eduskunnan luottamus. Tämä kilpailuasetelma, joka sallii sen, että pääministeristä tulisi jossakin tapauksissa suorastaan presidentin vastaapuoli, on ainakin minut saanut täysin vakuuttuneeksi siitä, että tätä järjestelmää ei tällaisena pidä hyväksyä, vaan koko tilanne pitää purkaa lähtemällä uudistamaan presidentin valtaoikeuksia.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suora kansanvaalihan, niin kuin ed. Louekoskikin totesi, muutti olennaisesti ti-

lannetta Suomessa ja sen takia tietysti tämäkin esitys täällä on. Kun verrataan Euroopan maita, niin täytyy aina muistaa se, että aika monet ovat kuningaskuntia tai vastaavia, joissa pääministeri on korkein poliittisen vallan käyttäjä. (Ed. Jäätteenmäki: Saksa ei ole kuningaskunta!) — No, Saksa on Saksa!

Suomen presidentin asema on vahvuudeltaan, mikä nyt on monessa puheenvuorossa todettu, kuten Venäjällä, Ranskassa ja Yhdysvalloissa. Pienelle maalle se on todellakin voima. Jos ajatellaan, että tämänkin keskustelun pohjalta joku porukka lähtisi maata edustamaan, en ole ihan varma, mikä lopputulos maan edun kannalta olisi, vaikka olen täysin samaa mieltä ed. Jäätteenmäen kanssa siitä, että eduskunnalla on tietoa ja taitoa. Sitähän nyt käytetään, mutta tosiasia on myös se, että eduskunta ei ole itsekään pystynyt ratkaisemaan sitä, miten se näitä kansainvälisiä asioita hoitaa. Se asia on täällä edelleen kesken, ja meidän kansanedustajien pitäisi nyt nimenomaan tähän asiaan paneutua, jotta eduskunta vahvistetun asemansa hoitaisi. Mikä on ulkoasiainvaliokunnan tehtävä, mikä on eduskunnan suuren valiokunnan tehtävä, mikä on Pohjoismaiden neuvoston tehtävä, Euroopan neuvoston tehtävä ja millä tavoin tässä on kansanedustajan rooli, ja millä tavoin tämä suhtautuu hallitukseen ja tasavallan presidenttiin? Näiden hallitusten esitysten antamisen yhteydessä tähän asiaan monta kertaa kiinnitin huomiota.

Ihan pienenä asiana lopuksi toteaisin sen, että on se hyvä, että jossain EU:ssa pienellä kansalla on kaksi edustajaa. Se on kaksi kertaa enemmän, kun jollakin on yksi.

Ed. Aittomäki: Rouva puhemies! Minä en viivy kauan, mutta kun ed. Veltto Virtasen estyneenä ollessa olen tässä salissa ainoa elossa oleva entinen presidenttiehdokas, niin halusin kuitenkin näin arvokkaasti täältä korokkeelta jotakin lausua.

Tieto siitä, että muiden muassa sosialidemokraatit ovat kaatamassa tätä lakiesitystä, ei ollut millään tavalla uutinen eikä yllätys. Näin oli varmasti arveltavissakin. Se, onko se sosialidemokraattien oma päätös asiasta vai onko se tullut jostakin korkeammalta taholta, on sitten toinen asia, ja se on tietysti sosialidemokraattien ja tämän korkeimman tahon välinen asia.

Kun lain sisällöstä täällä äänestettiin, minä itse äänestelin sosialidemokraattien mukana, koska minä olen aina kannattanut sitä, että talos-

sa täytyy olla isäntä ja sellainen isäntä, jolla on todelliset valtaoikeudet. Erityisesti nyt, kun kansa on suoraan valinnut meille presidentin, niin kuinka niin on, että pitäisi valtaa silloin vähentää? Päinvastoin, sitä pitäisi lisätä. Minä olen sitä mieltä, että tasavallan presidentille pitäisi palauttaa jopa itsenäinen oikeus eduskunnan hajottamiseen tarvittaessa. Nykyinen järjestelmä, jossa se tapahtuu ainoastaan pääministerin pyynnöstä, on kuollut kirjain. Jos on kysymys eri puolueista olevista, eri poliittista pohjaa edustavista presidentistä ja pääministeristä, niin silloin voi ajatella, että se toimii, mutta ei muussa tapauksessa.

Täällä on puhuttu myöskin Euroopan unionin suuntaan liittyvistä valtaoikeuksista ja edustuksellisuudesta tasavallan presidentin osalta. Siinä aikanaan olin vahvasti sitä mieltä ja äänestinkin sen mukaan, että parlamentarismia ja pääministerin valtaa ja edustuksellisuutta siinä lisättäisiin. Se perustui siihen, että Euroopan unionin alueella tapahtuva päätöksentekoprosessi on aivan uutta ja erikoista, jollaista ei aikaisemmin ole meillä koettu. Niin kuin olen useaan kertaan sanonut, ihan oikein itse tämän määritelmän keksinytkin, mikä on harvinaista, se on eräällä tavalla sisäistä ulkopoliittikkaa tai ulkoista sisäpolitiikkaa. Se ei ole oikeastaan kumpaakaan, ja näin ollen näkisin, että siinä tapauksessa voidaan puoltaa sitä, että valtioneuvoston pää eli pääministeri edustaa Suomea käytännön asioissa, käytännön politiikassa Euroopan suuntaan.

Kaiken lisäksi tilanne on Euroopan unionin syvenemisen kehittyessä se, että ei meillä ole mitään ulkopoliittikkaa, jota tasavallan presidentti hoitaisi enää. Ehkä vuonna 2000 Maastrichtin sopimusten visioiden toteutuessa ulkopoliittikan hoitaa Euroopan unioni meidän puolestamme, ja se poliittinen toiminta, mitä me hoidamme täällä Euroopan unionin sisällä ja jota nyt pyritään hoitamaan pääministerille, on kokonaan toinen asia. Tämä oli mielestäni silloin perusteltu kannanotto omalta vähäiseltä osaltani tasavallan presidentin tietyllä tavalla syrjäyttämiseksi Euroopan unionin päätöksenteossa ja edustuksellisuudessa.

Mutta sen sijaan olen vahvasti sitä mieltä, että sisäpoliittisesti tasavallan presidentin valtaoikeuksia pitäisi päinvastoin lisätä kuin vähentää, koska talossa täytyy olla isäntä, ja koko tasavallan presidentin instituution valtaoikeuksien sorkkiminen on ollut aivan tarpeetonta pitkälti. Se on ollut sitä poliittista iloittelua. Kun ei ollut

paljon mitään muuta tekemistä, niin onpahan sorkittu sen järjestelmän piirissä.

Kaikkein eniten minua huvittaa se, että se mies ja se ryhmä — minä en, ed. Tennilä, enää tämän jälkeen pitkään aikaan hyökkääköän vasemmistoliiton kimppuun, mutta kun näen, että selvä hajoaminen on jo tapahtumassa, neljä punaista valoa jo edellisessä äänestyksessä, ja opposition toive tapahtuu hyvin nopeasti, niin muutaman lauseen siihen suuntaan.

Ed. Helteen, teidän ryhmäpuheenjohtajanne elämäntyö on ollut parlamentarismiin lisääminen ja tasavallan presidentin valtaoikeuksien vähentäminen. Se on ollut hänelle kiihkeä elämäntyö. Jos oikein kuulin äksen, ed. Jäätteenmäki taisi mainita sellaista huhua, että itse ed. Helle on kääntymässä omaa pitkäaikaista elämäntyötään vastaan eli äänestämässä myöskin tätä esitystä nurin. Ei voi mitään muuta sanoa, että kyllä paljon täytyy maksaa hallituspaikasta, että vasemmistoliitto kaikki perinteiset kuppinsa kääntää nurin, köyhän ihmisen puolesta taistelemisen jne. Kun vielä tässäkin asiassa eduskuntaryhmän puheenjohtaja Helle äänestää omaa pitkäaikaista elämäntyötään vastaan, niin johan on politiikka mennyt aika mukavaksi. Eihän tätä enää usko kukaan, rouva puhemies, minun mielestäni.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Esitellään luettelon 8) kohdassa mainittu asia:

Ehdotus laeiksi Suomen Hallitusmuodon 38 §:n, valtioneuvostosta annetun lain ja valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta (HE 306/1994 vp)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti perustuslakivaliokuntaan.

2) Puhemiesneuvoston laatima luettelo vahvistamatta jätettyinä palautetuista, vuoden 1995 valtiopäivillä vireille pantavista laeista

Puhemiesneuvoston luettelo 2/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on puhemiesneuvoston laatima luettelo. Luetteloon sisältyvät asiat esitellään kohdittain numerojärjestyksessä.

Esitellään luettelon 1) kohdassa mainittu asia:

Laki kemikaalilain muuttamisesta (HE 241/1994 vp)

Vahvistamatta jätetty laki katsotaan puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiopäiväjärjestyksen 74 §:n nojalla rauenneeksi.

Esitellään luettelon 2) kohdassa mainittu asia:

Laki yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta (HE 292/1994 vp)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti talousvaliokuntaan.

3) Hallituksen esitys laiksi yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 1/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti talousvaliokuntaan.

4) Hallituksen esitys laiksi kilpailunrajoituksista annetun lain 2 ja 20 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 2/1995 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti talousvaliokuntaan.

5) Lakialoite laiksi neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä Suomen osallistumisesta Euroopan talous- ja rahaunionin kolmanteen vaiheeseen

Lähetekeskustelu
Lakialoite 1/1995 vp (Seppänen)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu jatkuu:

Ed. Tennilä: Rouva puhemies! Me tarvitsemme Emusta mahdollisimman laajan keskustelun eduskunnassa ja myös kansan keskuudessa. Jotta asiaan voidaan kunnolla valmistautua, ehdotan, että se jätettäisiin pöydälle 3.5. pidettävään istuntoon.

Toinen varapuhemies: Koska asiaa ei ole päätetty yksimielisesti lähettää valiokuntaan, on asia jäävä pöydälle. Kehotan seuraavia puhujia käyttämään puheenvuoron pöydällepanon ajasta.

Keskustelu pöydällepanosta julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Tennilä ehdottanut, että asia pantaisiin pöydälle keskiviikkona 3 päivänä ensi toukokuuta pidettävään täysistuntoon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ed. Tennilän ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle keskiviikkona 3 päivänä ensi toukokuuta pidettävään täysistuntoon.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi perjantaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan kello 16.46.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen

